

Uliční názvosloví města Nový Bor

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání

Autor práce: **Kristýna Matysová**
Vedoucí práce: Mgr. Václav Lábus, Ph.D.

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Kristýna Matysová**
Osobní číslo: **P14000245**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obory: **Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání**
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: **Uliční názvosloví města Nový Bor**
Zadávací katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Popsat názvy veřejných prostranství (urbanonym) města Nový Bor a postihnout pojmenovací motivy v této oblasti.

Požadavky:

Sestavit přehled názvů veřejných prostranství města Nový Bor, popsat jejich formální a sémantickomotivační charakteristiku, stanovit míru uplatnění honorifikačního motivu, nastínit vývoj uličního názvosloví a charakterizovat jeho změny od pol. 19. stol. do současnosti a uvést zdejší specifika (uplatnění místních reálií a osobností mezi pojmenovacími motivy).

Metody:

Excerpce urbanonym z informační literatury, historických a současných plánů města a regionálních publikací. Systematická klasifikace urbanonym podle zvolených kritérií.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DAVID, Jaroslav. Honorifikace jako určující rys moderní urbanonymie. In Mnohotvárnost a specifičnost onomastiky. IV. česká onomastická konference. 15. 17. září 2009, Ostrava. Sborník příspěvků. Ostrava Praha: OU ÚJČ AV ČR, 2010, s. 131137.

DAVID, Jaroslav. Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice. Praha: Academia, 2011.

Encyklopedický slovník češtiny. Praha: NLN, 2002. (Vybraná hesla.)

HARVALÍK, Milan. Uliční názvosloví a společenské faktory. In Synchronní a diachronní aspekty české onymie. Praha: Academia, 2004, s. 2934.

MATÚŠOVÁ, Jana. Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí. Naše řeč, roč. 72, 1989, č. 4, s. 179187.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L.; KNAPPOVÁ, M.; MALENÍNSKÁ, J.;

MATÚŠOVÁ, J. Pomístní jména v Čechách. Praha: Academia, 1995.

ŠMILAUER, Vladimír. Úvod do toponomastiky. 1. vyd. Praha: SPN, 1963. 2. vyd. Praha: SPN, 1966.

ŠRÁMEK, Rudolf. Úvod do obecné onomastiky. Brno: MU, 1999.

Časopis Acta onomastica.

Regionální literatura o Novém Boru a okolí.

Současné a historické plány Nového Boru.

Geonames (<http://www.cuzk.cz/>)

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Václav Lábus, Ph.D.

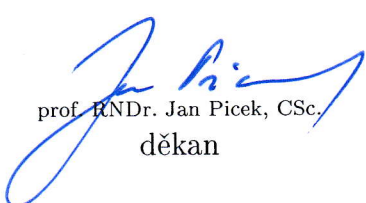
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce:

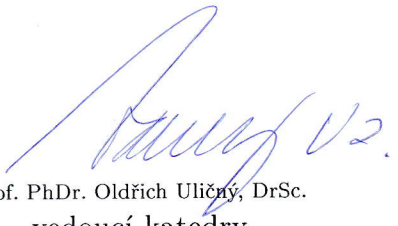
30. dubna 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2017

prof. RNDr. Jan Píček, CSc.
děkan

prof. PhDr. Oldřich Uličný, DrSc.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2016

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum: 26.4.2017

Podpis: Halypová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat panu Mgr. Václavu Lábusovi, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, konzultace a věcné připomínky při zpracování. Dále bych ráda poděkovala také panu PhDr. Vladislavu Jindrovi, archiváři a dlouholetému kronikáři města Nový Bor, za pomoc a materiály a v neposlední řadě také pracovnícím Státního okresního archivu v České Lípě.

Anotace

Tato bakalářská práce se věnuje uličnímu názvosloví města Nový Bor. Popisuje názvy veřejných prostranství (urbanonym) a sleduje proměny jejich pojmenování od poloviny 19. století až do současnosti. Zaměřuje se především na orientační a honorifikační názvy s ohledem na místní realie a regionální osobnosti.

Začátek práce vysvětluje a vymezuje používané termíny. Základem práce je pak přehled 113 názvů ulic a náměstí, které jsou analyzovány z hlediska sémantické motivace a formy. Pozornost je věnována také lidové urbanonymii. Ulice a náměstí jsou rozděleny do skupin podle různých kritérií. Grafy se zjištěnými výsledky pak ukazují, jaké motivační typy v této oblasti převládají.

Klíčová slova

Uliční názvy, urbanonyma, ulice, náměstí, Nový Bor, honorifikační motiv, orientační motiv.

Annotation

The Bachelor thesis deals with street names in the town of Nový Bor. It describes names of public places (urbanonyms) and their changes from the half of the 19th century up to the present. Mainly, it is focused on the orientational and honorific street names with regard to local facts and regional personages.

The beginning of this thesis clarifies the used terms. The Bachelor thesis is based on an overview of 113 streets and squares, which are analyzed from the point of the semantic motivation and the form. A special attention is paid to the colloquial expressions of urbanonyms. The streets and the squares are divided into categories according to various criteria. The graphs with the ascertained results indicate what kinds of the motivation predominate in this area.

Keywords

Street names, urbanonyms, street, square, Nový Bor, honorific motive, orientational motive.

Obsah

Úvod.....	10
1 Vymezení termínu urbanonymie	11
1.1 Dělení urbanonym.....	12
1.2 Urbanonymum, urbonymum.....	14
2 Pravopis názvů ulic a náměstí	15
3 Historický vývoj města.....	17
4 Vznik názvu města Nový Bor.....	22
5 Vývoj pojmenovávání ulic a sémantická motivace jejich názvů.....	23
5.1 Počátky novoborských ulic a vliv dějin na jejich pojmenování.....	24
6 Přehled současného novoborského uličního názvosloví a jeho historických názvů.....	28
7 Lidová urbanonymie.....	45
8 Sémantikomotivační typy uličního názvosloví města Nový Bor	49
8.1 Frekvence motivačních typů	50
8.2 Orientační typy.....	50
8.2.1 Motivace podle orientace (poloha a směr ulice)	51
8.2.2 Motivace podle vlastnosti ulice.....	51
8.2.3 Motivace podle přírodních útvarů a rostlinných názvů.....	51
8.2.4 Motivace podle zaměstnání obyvatel	51
8.2.5 Motivace podle staveb a objektů.....	51
8.2.6 Frekvence místních reálií v uličním názvosloví města Nový Bor...	52
8.3 Honorifikační typy	52
8.3.1 Frekvence názvů ulic honorifikačního typu	53
8.3.2 Frekvence rodných jmen a příjmení v uličním názvosloví	54
8.3.3 Frekvence obecně známých osobností a osobností místních	55
8.4 Srovnání současného uličního názvosloví se stavem v letech 1918-1938, situace před rokem 1989 a po roce 1989	56
9 Charakteristika formální stránky uličního názvosloví města Nový Bor	58
9.1 Jednoslovná pojmenování	58

9.2	Dvouslovná pojmenování.....	59
9.3	Víceslovná pojmenování.....	60
10	Závěr	62
11	Seznam použitých zdrojů.....	64
12	Prameny	68
13	Seznam příloh	69

Seznam grafů

Graf č. 1: Frekvence motivačních typů	50
Graf č. 2: Frekvence místních reálií v uličním názvosloví města Nový Bor	52
Graf č. 3: Frekvence názvů ulic honorifikačního typu.....	54
Graf č. 4: Frekvence rodných jmen a příjmení v uličním názvosloví.....	55
Graf č. 5: Frekvence obecně známých osobností a osobností místních.....	56
Graf č. 6: Charakteristika formální stránky uličního názvosloví města Nový Bor	61

Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá uličním názvoslovím města Nový Bor. Poskytuje informace o tom, jaký je původ novoborských urbanonym, jak se v průběhu let jména ulic vyvíjela a jaký je jejich charakter dnes. Starší i současné uliční pojmenování Nového Boru umožňuje rozšíření poznatků o historii města.

V teoretické části vymezují termín *urbanonymie* a jeho následné dělení na typ orientační a honorifikační. Zmiňují se také o pravopisu ulic a náměstí a zabývám se i historickým vývojem Nového Boru. Popisují vliv dějin na pojmenování novoborských ulic a jiné faktory, které ovlivnily sémantickou motivaci názvu ulic a veřejných prostranství. Následuje přehled současného novoborského uličního názvosloví a jeho historických názvů, které jsem vyhledala od druhé poloviny 19. století do současnosti. Kromě oficiální urbanonymie se zaměřuji také na urbanonymii lidovou a s tím spojený proces univerbizace neboli přechod od sousloví k označení jednoslovnému.

Hlavním cílem práce je popsat urbanonymii města a postihnout její pojmenovací motivy. Urbanonyma jsou klasifikována do skupin z hlediska sémantické motivace. Na základě toho zjistím, které motivační typy převládají a zda je jejich počet ovlivňován velikostí města. V Novém Boru, jako v menším městě, bude nejspíš orientační typ, především motivace podle polohy a směru ulice, převládat. Pozornost je věnována i uplatnění honorifikačního motivu, místních reálií a osobností mezi pojmenovacími motivy. V honorifikačním motivu budou patrně hojně zastoupena jména podle osobností. Zabývám se také formálními aspekty novoborských ulic. Výsledky jsou pro lepší přehlednost zaneseny do grafů.

Pro zpracování teoretických informací je využita odborná literatura, zejména publikace *Úvod do toponomastiky*¹; *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice*² a *Úvod do obecné onomastiky*³. Uliční názvosloví je excerpováno ze současných i historických plánů města, z regionálních publikací uvedených v kapitole Seznam použitých zdrojů, dále z informací získaných od pana PhDr. Vladislava Jindry, dlouholetého kronikáře Nového Boru a autora mnoha vlastivědných publikací o tomto městě, a především z pramenů pocházejících ze Státního okresního archivu v České Lípě.

¹ ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN, 1966, 231 s.

² DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice*. Praha: Academia, 2011.

³ ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky*. Brno: MU, 1999, 191 s.

1 Vymezení termínu urbanonymie

Na úvod kapitoly je vhodné zmínit, že tato práce spadá do oblasti onomastiky, jazykovědné disciplíny, jejímž předmětem výzkumu jsou podle publikace *Úvod do obecné onomastiky* od Rudolfa Šrámka vlastní jména (onoma, propria) a jejich fungování v jazyce a společnosti. Jedná se o jazykové prostředky substantivní povahy, které oproti jménům obecným označují jedinečné (unikátní) objekty se specifickými vlastnostmi. Individualizující funkce odděluje vlastní jméno od jiných, a tudíž ho nelze zobecnit⁴. Rozvoj moderní české onomastiky začal v 50.–60. letech 20. století a za jejího zakladatele je považován prof. Vladimír Šmilauer. Pevná materiálová báze se vytvořila ale i díky dílům Antonína Profouse, Miloslavy Knappové či Rudolfa Šrámka.

Podle podrobnějšího dělení onomastiky spadají uliční názvy – urbanonyma (městská jména) do **toponomastického** prostoru, který se zabývá vlastními jmény zeměpisných objektů, ležící v krajině⁵. Jsou obvykle řazeny do skupiny neživých věcí, abionym, kam kromě zeměpisných jevů patří i lidské výtvořiny a zařízení – konkrétně státy a správní oblasti či veřejné instituce. Součástí toponym je i kategorie *choronym* (jména dílů světa, států, oblastí, krajin apod.), kategorie místních jmen (lidských sídlišť, obcí, jednotlivých domů, ulic, náměstí) a pomístních jmen (*hydronym* – vodní toky, nádrže, bažiny, moře; *agronym* – pole, louky, lesy; *oronym* – kopce, hory, skály; *hodonym* – stezky, komunikace, cesty, železnice; jména drobných přírodních útvarů aj.)⁶. Z této klasifikace je patrné, že toponomastika se zajímá o místa obydlená (oikonyma) i neobydlená (anoikonyma, tzn. pomístní jména).

Jak vyplývá ze seminářů a onomastických konferencí⁷, studium a zkoumání vlastních jmen objektů ve městech, jejich původu a významu zaujímá stále jednu z předních pozic v české onomastice. **Urbanonymii** lze chápat tedy jako nauku o vlastních místních jménech a názvech, které se týkají většinou městského prostředí a objektů rozprostírající se na území města⁸. Nejčastěji označují pojmenování veřejných prostranství ve městech, především názvy **ulic a náměstí**, parků, mostů apod. Přesné vymezení definice však není stanoveno. Mohou tak vznikat nejasnosti, do jaké kategorie právě jména ulic patří. Na rozdílné vysvětlování termínu je upozorněno v samotném

⁴ Viz ŠRÁMEK, 1999, s. 23.

⁵ Viz KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, 2002, s. 451.

⁶ Viz ŠMILAUER, 1966, s. 9-10.

⁷ Viz HARVALÍK, M. *Sedmá konference Onomastika a škola v Brně. Naše řeč* [online]. 1997, 82(2), s. 98-100 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7507>

⁸ Viz *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 506.

Encyklopedickém slovníku češtiny. Uvádí, že urbanonymum je popisováno jako vlastní jméno sídelních, ale i nesídelních objektů, které se vyskytují na území městské aglomerace⁹. To představuje splynutí oikonym s anoikonymy.

Termín je relativně nový, objevil se v české onomastice až v 80. letech minulého století a stejně tak mu je věnována větší pozornost až od poloviny 80. let. Vladimír Šmilauer tedy označení „urbanonymum“ nepoužívá, ale i on připouští, že zařazení jmen ulic do systému onomastiky není jednoznačné. Setrvává proto u jejich oficiálního připojení ke jménům lidských sídlišť (místní jména). K jinému pojmenování se přiklání i Libuše Olivová-Nezbedová a kolektiv se v publikaci *Pomístní jména v Čechách. „Vlastní jména dopravních cest, tzn. jména náměstí, ulic, nábřeží, dálnic, silnic, pěšin, mostů, železnic“*¹⁰ apod. považují za hodonyma a vztahují je stejně i jako Rudolf Šrámek k pomístním jménům. Hydronyma nebo oronyma většina autorů do urbanonym nezahrnuje.

David Vaculík v příspěvku *K některým aspektům motivace v urbanonymii*¹¹ zase dodává, že urbanonymie nemusí být chápána vždy omezeně a podle něj jsou její součástí v širším smyslu kromě úředních názvů pojmenovaných prostorů na katastru města i názvy neúředně pojmenovaných objektů, tj. názvy významných domů, stanic, soch, hřbitovů, ale i právě označení oronym a hydronym.

Jména ulic jsou zapisována do tzv. *uličníků*, tedy zvláštních slovníků. Termín se používal již v období první republiky a jedná se o seznam ulic s výkladem jmen¹². Závěrem této kapitoly lze dodat, že ve snaze o přesné vymezení termínu urbanonymie mohou být postoje k této problematice nejednotné. A právě tato témata, ať už se jedná o rozmanitost městských vlastních jmen, nesoulad mezi formální a neformální verzí názvů či tvoření nových pojmenování, jsou pro onomastiku velmi lákavá.

1.1 Dělení urbanonym

Podle Davida Vaculíka můžeme urbanonyma z hlediska sémantické motivace rozdělit do dvou základních skupin – na urbanonyma **orientační** (převažuje motiv orientace) a **honorifikační** (převažuje motiv honorifikace).

⁹ Viz *Encyklopedický slovník češtiny*, s. 506

¹⁰ OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L. a kol. *Pomístní jména v Čechách*. Praha: Academia, 1995, s. 15-16.

¹¹ Viz VACULÍK, D. K některým aspektům motivace v urbanonymii. In E. Minářová, D. Sochorová, J. Zítková. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: MUNI PRESS, 2014. s. 102-106 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/263323077_K_nekterym_aspektum_motivace_v_urbanonymii

¹² Viz DAVID, J. *Smdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice*. Praha: Academia, 2011, s. 166.

V první skupině sémantický příznak, který je obsažen v pojmenovacím motivu a znázorňuje spojitost názvu s prostorem, reflektuje následující¹³:

- a) orientaci – polohu (*Dolní*) nebo směr (*Ke koupališti*);
- b) vlastnost – tvar (*Příkrá*), význam (*Na Rozhraní*), charakter (*Široká*), funkci;
- c) důležitou stavbu, jež v dané ulici stojí nebo k níž ulice vede (*Nemocniční*);
- d) původ skupiny obyvatel místa (*Polská*) či druh profese (*Tkalcovská*).

Urbanonyma honorifikační, čili oslavná, představují vlastní jména udělena na počest slavné osoby nebo kulturní a politické události. Mohou pojmenovávat onu městskou část, která odpovídá jistému měřítku reprezentativnosti. Z tohoto důvodu honorifikační urbanonyma najdeme především ve středu města než na jeho periferii. Oproti orientačním urbanonymům zde ale sémantický příznak, jenž zachycuje vztah urbanonym a označeného prostoru, není přítomen¹⁴. Honorifikační (někdy též honorifikující) motiv vzešel z motivu přivlastňovacího. Neznamená však vlastnictví, nýbrž jen souvisí s:

- a) výraznými osobnostmi společenského života (např. politiky, představiteli kultury apod.) a to mezinárodního, národního (*Komenského*) a regionálního (*Kalinova*) charakteru;
- b) historickou událostí či s jejím datem (*ulice 5. května*);
- c) institucí (*Armádního sboru*), abstraktním pojmem (*náměstí Míru*) a zeměpisným místem, konkrétně s městem (*Pražská*) nebo státem (*Italská*).

Prezentování urbanonym, ale i názvů veřejných objektů a městských organizací honorifikačními jmény je v českém kontextu běžné. Názvy veřejných prostranství ve městech, především ulic a náměstí, se od 19. století staly nejzásadnějšími představiteli honorifikačních toponym¹⁵. Jelikož tento motiv často souvisí s politickou aktivitou země, problémem honorifikačních jmen je jejich přechodná platnost, jsou nestálá a vlivem společenských změn dochází k jejich opětovnému přejmenování¹⁶ (např. střídání jmen ulic po dřívějších sovětských hodnostářích). Nyní se však ulice a náměstí podle jmen žijících osobností již neoznačují¹⁷.

¹³ Viz VACULÍK, D. K některým aspektům motivace v urbanonymii. In E. Minářová, D. Sochorová, J. Zítková. *Vlastní jména v textech a kontextech*. Brno: MUNI PRESS, 2014. s. 102.

¹⁴ Viz VACULÍK, 2014, s. 103.

¹⁵ Viz DAVID, 2011, s. 166.

¹⁶ Viz ŠRÁMEK, 1999, s. 49.

¹⁷ Podle § 29 Zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení).

1.2 Urbanonymum, urbonymum

Je žádoucí rozlišovat pojmy „urbanonymum“ a „urbonymum“. Urbonyma, představující názvy měst, nejsou brána jako součást urbanonymie. Tvoří subsystém oikonymie, neboli vlastních jmen místních pro osídlené objekty (tzn. města a jejich části, vesnice, skupiny domů i lokality zpustlé).

Rudolf Šrámek zformuloval následující definici urbonym: „*Urbonyma jsou vlastní jména lidských sídlišť, která mají buď od svého vzniku (založení), nebo získaná během historického vývoje statut města.*“¹⁸

Urbanonyma jsou pak podle Šrámka vlastní jména, která jsou realizována na rozhraní oikonymie a chrématonymie. Chápe je jako „*jména všech osídlených i neosídlených objektů nacházejících se na historicky i soudobě vymezeném katastru sídelního útvaru, který má charakter (statut) města a pojmenovávající nejrozmanitější objekty majících pro život význam a v katastru města se realizujících.*“¹⁹

¹⁸ ŠRÁMEK, R. Urbanonymie a urbonymie, *Onomastický zpravodaj*. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1990, ročník 31, s. 73.

¹⁹ Tamtéž

2 Pravopis názvů ulic a náměstí

Psaní velkých písmen bývá považováno za jednu z nejobtížnějších pravopisných oblastí. V českém pravopise totiž neexistuje pouze jedno pravidlo, a tak se obvykle neobejdeme bez věcných vědomostí. Mnoha lidem činí potíže zejména psaní velkých písmen u víceslovných názvů ulic. Proto je vhodné se v této samostatné kapitole stručně zmínit o obecných zásadách této problematiky. Pracovala jsem s *Pravidly českého pravopisu* (2014) i *Internetovou jazykovou příručkou*.

Slova jako *ulice*, *náměstí* a jiná označení veřejných prostranství (*alej*, *sady*, *nábřeží* aj.) se vždy píše s malým písmenem a to i v případě, když stojí výraz před nebo za vlastním názvem ulice (ovšem jiné je to u stanic městské hromadné dopravy, např. *náměstí Míru X Náměstí Míru*). Je-li ovšem výraz součástí oficiálního názvu, píše se písmeno velké (např. *Sídlíště Antala Staška*).

Velmi frekventovaným typem pojmenování ulic jsou předložková spojení. Můžeme se rovnou setkat s dvojitým způsobem psaní velkých a malých písmen. V případě, že začíná souslovné vlastní jméno prepozicí, píše se s velkým písmenem jak prepozice, tak první slovo, které po ní následuje (např. *U Cihelny*, *V Parku*, *Na Vyhlídce*, *K Zámku*). Pokud po prepozici následuje spojení adjektiva a substantiva, velké písmeno píšeme pouze u prepozice a adjektiva, substantivum se ponejvíce píše s písmenem malým (např. *U Nákladového nádraží*, *Pod Bílou věží*). Výjimka nastává tehdy, když substantivum představuje samo vlastní jméno (např. *K Starému Bubenči* – městská část) nebo jestliže spojení adjektiva a substantiva znamená název obce či města. Obecné jméno se pak ve spojení se jménem vlastním v genitivu (motiv honorifikační) píše s velkým písmenem (např. *ulice Generála Svobody*, *nábřeží Kapitána Jaroše*). Ne vždy tomu tak ovšem bylo. Dle PČP z roku 1957 se apelativum psalo malým písmenem²⁰ (např. *ulice generála Svobody*), stejně tak jako substantivum v předložkovém spojení (např. *V parku*). Pokud se jednalo však o proprium, následovalo písmeno po prepozici velké.

Kvůli častým nedorozuměním, zda se jedná o jméno vlastní, či obecné, byl v nových Pravidlech z roku 1993²¹ způsob psaní velkých písmen upraven do podoby, kterou známe nyní. Můžeme se tak i dnes setkat s tím, že některé městské nebo obecní úřady u starého pravopisu zůstávají – zřejmě kvůli potenciálním výdajům za změnu

²⁰ Viz *Internetová jazyková příručka*, 2016 [online]. Praha: ÚJČ AV ČR, v. v. i. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

²¹ Viz *Pravidla českého pravopisu*. Praha: Knižní klub, 2014, s. 5.

(úprava uličních cedulí, tisk nových plánů apod.) a taky z toho důvodu, že PČP jsou relevantní jen pro školní výuku, pro ostatní uživatele jsou pouze doporučením.

Kromě institucí má staré označování „zažité“ i předešlá generace, u níž novější PČP vyvolávají spíš zmatky. Konkrétním příkladem je ulice *Rumburských hrdinů* v Novém Boru, která je povětšinou psána nesprávně jako ulice *Rumburských Hrdinů*. Jelikož v této ulici bydlím, setkávám se s chybným zápisem bohužel nejen u starších obyvatel.

3 Historický vývoj města

V této kapitole jsem vycházela zejména z třídílné publikace *Dějiny Nového Boru*²² od regionálního historika Vladislava Jindry. Informace jsem čerpala také z knihy *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*²³.

Sklářské město Nový Bor, patřící mezi nejmladší města v Čechách, se nachází na rozhraní Českého středohoří a Lužických hor asi 9 km severně od okresního města Česká Lípa. Leží konkrétně ve zvlněné krajině, bohaté na smíšené lesy, v údolí potoka Sporky²⁴, který pramení v úžlabině nad městem u obce Polevsko a ústí do řeky Ploučnice v České Lípě. Této oblasti výrazně dominuje na severu od města čtvrtá nejvyšší hora Lužických hor, Klíč (759, 4 m n. m.), a dále Borský vrch (446 m n. m.) na jihovýchodě. Ve městě se nachází tyto části – **střed města, Arnultovice, Hřebenka** (dříve Nové Chotovice) a **Nová Skalice**. Katastrální území pak tvoří území Nového Boru, Arnultovic, Janova (něm. *Johannesdorf* – „Janova ves“, podle Jana J. M. Kinského, který tuto ves r. 1751 založil)²⁵, Pihelu (něm. *Pihl*, podle dial. *Bühel* = *Hügel* – kopec, pahorek)²⁶ a Bukovan (něm. *Bokwen*, původně *Bukovina*, podle osady založené u bukového lesa)²⁷. V Novém Boru žije ke dni 1. 1. 2017 11 868 obyvatel²⁸.

Historie Arnultovic je mnohem starší než dějiny Nového Boru. Stejně jako Bor byla i tato ves od svých počátků považována za středisko zušlechtování skla. Arnultovice vznikly roku 1588 jako samostatná ves *Arnsdorf* (či *Arnsdorff*)²⁹, původně německy jako *Arnoldes/-ds + dorf* – „Arnoldova ves“ (zkráceně *Arnsdorf*)³⁰. Tento název přetrvával po několik desítek let. Jméno *Arnultovice* se objevuje až v 50. letech 19. století a jeho výsledná podoba souvisí pravděpodobně s osobním jménem *Arnold*. Správně by se však měla obec jmenovat česky *Arnoltice*, jelikož jméno *Arnult* v němčině neexistuje. Neznámý tvůrce tohoto tvaru tak chtěl zřejmě předejít záměně s obcí stejného jména

²² JINDRA, V. *Dějiny Nového Boru*. Nový Bor: Městský úřad v Novém Boru, 2006.

²³ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2000, 941 s.

²⁴ Potok je někdy nazýván také jako Šporka. Původ jména a jeho neměnná německá podoba *Sporkabach* v sobě obsahují staročeský výraz „sporý“ (rozložitý, hojný), který označoval tok bohatý na množství vody. (informace převzata z rozhovoru s místním historikem V. Jindrou)

²⁵ Viz PROFOUS, A. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1949, s. 98.

²⁶ Viz tamtéž, s. 359.

²⁷ Viz tamtéž, s. 236.

²⁸ *Viz Počty obyvatel v obcích*. Ministerstvo vnitra České republiky [online]. 2017 [cit. 2017-04-12].

Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

²⁹ Viz KUČA, 2000, s. 449.

³⁰ Viz PROFOUS, 1949, s. 16.

u nedalekého Děčína³¹. Arnultovice byly připojeny v Boru roku 1945 a představují druhou největší část města.

Zmiňované Nové Chotovice patřily od 15. století k dnešní samostatné obci Chotovice (původně *Kotwicze/Kottowitz*, podle vsi lidí Chotových)³², kde žilo převážně německé obyvatelstvo. Jelikož část této vsi zasahovala až na jihovýchodní území Nového Boru, byly Nové Chotovice připojeny roku 1923³³ k městu pod názvem Hřebenka (název podle své polohy pod vrcholem/hřebenem kopce).

Část Nová Skalice patřila až do roku 1945 pod obec Skalice u České Lípy (něm. *Langenau – lange Au* = dlouhá vesnice, dlouhá niva, jm. Skalice podle menší skály)³⁴. Teprve po konci druhé světové války, kdy území začali obývat opět Češi a Němci byli z pohraničí vysídleni, se stala Nová Skalice roku 1948 součástí Nového Boru³⁵.

Hlavní roli při vzniku nového sídliště sehrál podle pověsti na začátku 17. století záhadný sedlák Raškovský, kterému patřil největší statek v dolní části Arnultovic. Jeho stavení však zůstalo po třicetileté válce prázdné, a tak pozemky ležící na vřesovišti převzala do péče vrchnost³⁶. Právě rozsáhlé okolní lesy a nedaleká oblast vhodná k těžbě křemene sehrály později velmi důležitou roli při výrobě skla. Vrchnost na tomto místě vybudovala panský dvůr, zvaný *Hayder Hof*. Protože se však provoz usedlosti nevyplácel, byla půda rozdělena bezzemkům a vznikla roku 1692 vesnice, které se začalo později říkat *Hayde* (ev. *Heyde*), původně jako centrum tkalcovské výroby, kterou vytlačil vzkvétající sklářský průmysl. Zhruba desítka osadníků pocházela právě z Arnultovic. Do Haydy se ale také postupně stěhovalo stále více německých rodin i obyvatel z nedaleké a mnohem starší obce Polevska, kde se sklo také vyrábělo.

V roce 1710 sídlo koupil rod Kinských³⁷, který zároveň spravoval ze svého zámku ve Sloupu (dříve Pirkštejn) celé sloupské panství s celkem třinácti poddanými obcemi. V tomto rodě zůstal sloupský statek až do roku 1945. Kvůli prohrané válce s Pruskem roku 1742 byla v rámci obrany zbytku státu po ztrátě Slezska vytvořena silniční síť Praha–Rumburk pro rychlé přesuny armád³⁸. Silnice prořala i borskou osadu, a tak podnikavý majitel panství, hrabě Jan Josef Maxmilián Kinský, usoudil, že bude

³¹ Viz JINDRA, 2006, s. 9. (díl 1.)

³² Viz PROFOUS, 1949, s. 45.

³³ Viz KUČA, 2000, s. 452.

³⁴ Viz, PROFOUS, 1949, s. 66.

³⁵ Viz tamtéž

³⁶ Viz JINDRA, 2006, s. 23. (díl 1.)

³⁷ Viz tamtéž, s. 51-54. (díl 1.)

³⁸ Viz tamtéž, s. 65. (díl 1.)

výhodnější přesunout hospodářské centrum celého kraje z upadajícího Sloupu do více prosperující oblasti – Haydy, do níž bude jezdit i více obchodníků se sklem. Vesnici ve vývoji velmi podporoval, nechal zde postavit např. panskou sýpku (dnes budova městské radnice), přispíval na rozvoj sklářského řemesla či se zasloužil o vybavení kostela Nanebevzetí Panny Marie. Hrabě zde tak vytvořil důležité tržní středisko a zároveň se snažil přilákat skláře z dalekého okolí na plno výhod, aby se do vsi přistěhovali.

Na žádost Kinského, který zastával vysoké státní a zemské funkce a byl přesvědčen o přínosu místních podniků rakouskému hospodářství, byla vesnice Hayda povýšena Marií Terezií 26. února 1757 na ochranné městečko³⁹. Město patřilo k nejmenším v celé rakouské monarchii, kterým byla tato výsada přiznána.

Kvůli prudkému rozmachu sklářského průmyslu v Haydě ztrácely okolní obce postupně na významu. Proto se jejich zaběhlé vývozní firmy začaly soustředit právě do rozšiřujícího se města. Zde po určitém čase vznikaly dílny, které zušlechťovaly (malbou, rytím, broušením) surovinu vyráběnou v místních hutích. Ty ovšem po napoleonských válkách zasáhla blokáda obchodu a většina místních podniků se rozpadla. O znovuoživení sklářské výroby se tak zasloužil především sklářský odborník a vynálezce červené glazury, Bedřich (Friedrich) Egermann, jemuž bylo uděleno nejvyšší domácí ocenění za celoživotní podnikatelské úsilí. První obchodníci se sklem zde působili až do poloviny 19. století a tím tak pomohli městu stát se ve světě slavným. Po udělení cechovního privilegia začalo severočeské sklo svou pouť na zahraniční trhy (většinou do Portugalska, Španělska i jihoamerických zemí včetně Brazílie⁴⁰) z místního nádraží.

Díky správní reformě se roku 1850 stalo z bývalého podřízeného tržního městečka s regulovaným magistrátem centrum rozlehlého okolí s řadou nových pravomocí⁴¹. S narůstajícím počtem obyvatel byly navrženy další plány výstavby. Probíhaly neustále úpravy pozemních komunikací⁴², které urychlily přepravu dodávek skla, a v roce 1869 byla otevřena železnice z České Lípy do Rumburka. Ve městě vyrostla také řada nových objektů – odborná sklářská škola, nemocnice, první lázně, městská elektrárna, sklářské muzeum a vzniklo i mnoho dalších sklářských hutí a firem. Vzhled města se tak zásluhou architekta Maxmiliána Dittricha měnil a vedle patrových roubených domů, jež se staly

³⁹ Viz tamtéž, s. 69-75. (díl 1.)

⁴⁰ V minulosti do Brazílie odcházeli také novoborští obchodníci se sklem, každý rok tak v Novém Boru probíhají v rámci novoborského masopustu oslavy česko-brazílských dnů jako připomínka tradic.

⁴¹ Viz JINDRA, 2006, s. 34-37. (díl 2.)

⁴² Dnešní podoba pravoúhlých ulic je výtvořem E. Kleinwächtera z 2. poloviny 18. století. (Viz KUČA, 2000, s. 457.)

specifikem pro novou i starou část města⁴³, se v centru objevovaly tovární komíny. V letech 1907–1909 byl pak zřízen místním purkmistrem Schlegelem nový městský hřbitov, nacházející se uprostřed lesa. V současné době zde stojí hrobky mnoha významných sklářských rodin (např. rodiny Hantichů) a centrální žulový kříž, pod nímž jsou shromážděny památné kameny. V tomto období byla zároveň ves Arnultovice povýšena na městečko. To sehrálo svou roli v průběhu druhé světové války, kdy dvě obce splynuly v jednu.

Před koncem první světové války nastala v Rumburku vzpoura kvůli nedostatku jídla a nevyplácení žoldu. Čeští vojáci vystoupili proti nelidskému chování důstojníků rakousko-uherské armády a vydali se na pochod přes Lužické hory do Boru. Značná část vzbouřenců, která se střetla s pochodovou rotou, byla v Boru odsouzena k mnohaletému vězení. Pro sedm z nich se pak místo za lesním hřbitovem stalo osudným a dne 29. května roku 1918 zde byli popraveni⁴⁴. V roce 1923 byl na hřbitově odhalen pomník sochaře K. Dvořáka k uctění jejich památky.

Stejně jako celé pohraničí byl i Bor u České Lípy připojen po dohodě v Mnichově roku 1938 k německé říši. Bor (Haida) a Arnultovice (Arnsdorf bei Haida) se staly začátkem října téhož roku součástí Sudet a o pár dní později město navštívil i Adolf Hitler. Roku 1942 byly obě obce z nařízení nacistických úřadů sloučeny⁴⁵. Po kapitulaci Německa v roce 1945 osvobodila město 9. května téhož roku Rudá armáda a správu města přebíral Revoluční národní výbor. Po odsunu německého obyvatelstva se život ve městě téměř zastavil a obě obce se staly opět samostatnými. Situace nabrala dramatický spád, když bylo na novoborském náměstí téměř měsíc po skončení války v české zemi popraveno osm německých obyvatel města za neoprávněné držení zbraní⁴⁶. Roku 1947 byly Arnultovice s Borem na základě žádosti znovu spojeny kvůli příznivějším podmínkám pro rozvoj sklářského průmyslu. Podle statistiky zde zbylo roku 1950 zhruba 932 Němců⁴⁷ (smíšená manželství a významní skláři) z celkového počtu 3 710 obyvatel⁴⁸.

V 60. letech 20. století však Nový Bor zaznamenal opět velký rozvoj a byl zde vybudován největší místní sklářský podnik Borské sklo, přejmenovaný později na

⁴³ Viz KUČA, 2000, s. 458.

⁴⁴ Viz JINDRA, 2006, s. 187-190. (díl 2.)

⁴⁵ Viz JINDRA, 2006, s. 185. (díl 3.)

⁴⁶ Viz JINDRA, 2006, s. 225. (díl 2.)

⁴⁷ Viz OTČENÁŠEK, J. *Němci v Čechách po roce 1945: na příkladu západního Podještědí*. Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, 2006, s. 27.

⁴⁸ Viz RŮŽKOVÁ, J. a J. ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005*. Praha: Český statistický úřad, 2006, s. 426.

Crystalex, který se specializuje na zušlechťování skla a hutní průmysl. O deset let později proběhly ve městě rozsáhlé rekonstrukce a demolice původních stavení. I přes určité ztráty empírových městských domů bylo ve městě zachováno historické jádro a v roce 1992 se stalo městskou památkovou zónou.

I dnes je Nový Bor stále důležitým sklářským centrem. Sídlí zde mnoho sklářských hutí, malíren a pracuje zde i řada významných výtvarníků. Město pořádá sklářské slavnosti a každé tři roky také Mezinárodní sklářské sympozium (International Glass Symposium), které pravidelně navštěvují i velké osobnosti sklářského světa.

4 Vznik názvu města Nový Bor

Název severočeského města Nový Bor vzniká kolem roku 1700, kdy byly parcely původního statku, patřící sloupskému panství, rozprodány německým sklářům na výstavbu obydlí. Osada, kterou zde němečtí obyvatelé založili, ležela na lesní půdě. Konkrétně vznikla na místě velkého boru, jenž se zde rozprostíral již v 17. století. Původní vesnice tak získala místní jméno *Haida* (*Hayde*, česky *Bor*) právě podle toho, jak byl německy označován „bor, jehličnatý les“⁴⁹.

V době největšího rozmachu sklářské produkce se ves vyvinula v územně samosprávný celek a roku 1757, jak je zmíněno v předchozí kapitole, byla povýšena na ochranné městečko. Vedle podoby *Hajda*, jež byla vytvořena hláskovou úpravou německého názvu *Haida*, byl roku 1848 prvně použit i český překlad jména *Bor* jako dvojtvar k německému místnímu jménu. Po roce 1918 město obdrželo úřední jméno *Bor u České Lípy*, které bylo v roce 1948 vystřídáno současným názvem *Nový Bor*⁵⁰. V porovnání s okolními a tedy i mnohem staršími městy jako jsou Česká Lípa, Cvikov nebo Jablonné v Podještědí, městu přívlastek „nový“ zcela náleží.

Proměna názvu *Nový Bor*⁵¹:

- Hayde, ev. Heyde – r. 1720
- Heyda – r. 1721
- Hayda – r. 1787
 - ustálení pravopisu na tvar *Haida* proběhlo později
- Hajda, také Bor (něm. *Haida*) – r. 1848
- Bor – r. 1880
- Hajda – r. 1904
- Bor u České Lípy – r. 1921
- Haida – r. 1938 (v této době bylo město součástí Sudet)
- Bor u České Lípy – r. 1945
- Nový Bor – r. 1948

⁴⁹ Viz LUTTERER, I. a R. ŠRÁMEK. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje*. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997, s. 188.

⁵⁰ Viz tamtéž

⁵¹ Viz KUČA, 2000, s. 452.

5 Vývoj pojmenování ulic a sémantická motivace jejich názvů

V této kapitole jsem pracovala především s informacemi z publikace *Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice*⁵² od Jaroslava Davida a dále jsem čerpala z díla Vladimíra Šmilauera *Úvod do toponomastiky*⁵³.

Jména se ulicím a veřejným prostranstvím dávají již od středověku⁵⁴. Ulice se tehdy nepojmenovávaly úředním způsobem, jako je tomu nyní, ale podle reálných znaků, které byly ryze identifikační povahy. S přibývajícím počtem obyvatel vznikla potřeba se v obci orientovat. Jména jednotlivých ulic byla proto vybrána spontánně tak, aby se od sebe dala rozlišit a aby každý věděl, kde ulice leží. Určujícím faktorem byla např. vlastnost, vzhled nebo charakter ulice (*Černá, Široká, Krátká*). Jména se dávala i podle kostelů, klášterů a jiných staveb, podle přírodních objektů (*U studánky, V jámě*) či podle řemesla (*Tkalcovská, Truhlářská*). V počátcích dostávaly ulice jména také podle druhu zboží, které se na daném místě vyrábělo nebo prodávalo (*Rybná, Žitná, Uhelny trh aj.*)⁵⁵. Kromě toho přibývaly postupem času i názvy podle směru ulice k jiné obci. Od 30. let 20. století se objevují „rostlinné“ (*Pomněnková ulice*) a „zvířecí“ (*Kozí ulice*) názvy charakteristické pro periferie měst⁵⁶.

Jak již bylo uvedeno na začátku této práce, honorifikační jména vznikala až ve druhé polovině 19. století⁵⁷ ve spojitosti s rozvojem společenského a politického života. Důvodem bylo i to, že osvědčené orientační motivy jmen ulic a náměstí se pomalu vyčerpávaly, a tak vznikaly názvy oslavující např. panovníky (*Františka Josefa I.*), osobnosti kultury a národních dějin (*Husova ulice, Václavské náměstí*), politiky nebo české spisovatele a básníky (*Máchova*). Urbanonyma se utvářela pod vlivem společenských činitelů⁵⁸. Ovlivňovala je především politika, a tak se jména ulic musela přizpůsobit poměrům hned v několika etapách – v roce 1918, 1938, 1945, 1948 a 1989⁵⁹. To ve většině případů ale neplatilo pro názvy ulic, které nesly jméno po osobnostech a spisovatelích 19. století (*Nerudova*) nebo českých reformátorech (*Komenského*).

⁵² DAVID, J. *Smrdov, Brežněves a Rychlonožkova ulice*. Praha: Academia, 2011, s. 166.

⁵³ ŠMILAUER, V. *Úvod do toponomastiky*. Praha: SPN, 1966.

⁵⁴ Viz HARVALÍK, Milan. *Uliční názvosloví a společenské faktory*. In Synchronní a diachronní aspekty české onymie. Praha: Academia, 2004, s. 29.

⁵⁵ Viz ŠMILAUER, 1966, s. 176.

⁵⁶ Viz VACULÍK, 2014, s. 103.

⁵⁷ Viz DAVID, 2011, s. 175.

⁵⁸ Viz HARVALÍK, 2004, s. 29.

⁵⁹ Viz DAVID, 2011, s. 175.

Po rozpadu Rakouska-Uherska a v období první republiky se ulice pojmenovávaly tak, aby nerefletovaly dobu císařství. Byla proto volena převážně česká jména a vlastenecky orientované názvy. V roce 1938 dochází k dalším velkým změnám obzvláště v pohraničních oblastech, které byly následně připojeny k nacistickému Německu. České a prvorepublikové názvy nebyly akceptovány a vystřídaly je názvy německé, oslavující především vůdce říše (*Adolf Hitler Platz*, *Adolf Hitler Strasse*) a příslušníky SA. Tato fáze končí v roce 1945, kdy jsou Němci odsunuti a dochází k obnově českých urbanonym. Kromě nich se již objevují i ulice se jmény osvoboditelů (*Stalinova*). Nastává tak rok 1948 a k moci se dostává komunistická strana. Komunisté nekompromisně přejmenovali ulice, které byly v rozporu s režimem. Místo nich dosadili jména zahraničních protagonistů a jevů této ideologie. V předpisu MNV v Novém Boru z roku 1950 je např. uvedeno: „*K tamnímu přípisu ze dne 1. 4. 1950 sdělujeme, že plenum místního národního výboru v Novém Boru rozhodlo se pojmenovati ulici Revoluční a dosud nepojmenované náměstí v Novém Boru-Arnultovicích jménem Stalingrad, a sice U Stalingradu...*“⁶⁰

Poslední přejmenování ulic proběhlo po roce 1989. Hlavním úsilím bylo odstranit z uličního názvosloví jména připomínající období komunismu a socialismu⁶¹. Jména osobností spojená s tímto režimem (např. *Gottwald*, *Lenin*, *Marx*, *Koněv* aj.) tak byla nahrazena jmény, jež souvisela s demokracií a obdobím před rokem 1948 (nejčastěji jména prezidentů T. G. Masaryka či E. Beneše)⁶², nebo zcela novými názvy.

Závěrem této kapitoly můžeme shrnout, že orientačním jménům ulic lze oproti honorifikačním přisoudit stabilitu a ve většině případů trvalou platnost.

5.1 Počátky novoborských ulic a vliv dějin na jejich pojmenování

V této podkapitole se pokusím nastínit počátek pojmenovávání ulic v Novém Boru a také okomentuji vznik nejstarších ulic, které patřily mezi nejdůležitější dopravní spojky a město propojovaly s dalšími obcemi. Dále objasním vliv historických událostí na přejmenovávání ulic a uvedu, jaké motivační okruhy názvů ulic jsou typické pro konkrétní městskou část Boru. Vycházela jsem pouze z informací, které mi při rozhovoru poskytl historik města pan PhDr. Vladislav Jindra.

První roubené domky a s nimi i první ulice byly stavěny především v části staré Haydy (kolem dnešní třídy Tomáše Garrigua Masaryka). Tyto řady domů tak daly v roce

⁶⁰ Státní okresní archiv Česká Lípa. Inv. č. 471 – Pojmenování ulic a veřejných prostranství (1945–1990)

⁶¹ Viz DAVID, 2011, s. 168.

⁶² Viz DAVID, 2011, s. 167.

1751 základ pro budoucí státní silnici Praha–Rumburk. Jelikož se obec po svém povýšení na městečko rozrůstala i do dalších směrů (nejvíce domů v 18. století vznikalo podél Sloupské ulice, přes střed města až k Horovým sadům), začaly se tehdejší ulice po roce 1757 pro lepší orientaci ve městě pojmenovávat. Ve vůbec nejstarší, již zmiňované dnešní Masarykově, ulici se nacházela také první pošta, provozována podnikatelem V. H. Grossmannem. Proto dostala ulice název *Poštovní* (*Poststrasse*, budova pošty se zde nachází dodnes). Z původní návsi, která byla centrem města, vzniklo hlavní náměstí, obyvateli označováno jako *Staré náměstí* (*Alte Ring*, dnes *náměstí Míru*). Jelikož se lidé scházeli na mnoha veřejných prostranstvích, vznikala na těchto místech až do roku 1820 další náměstí (např. *náměstí Josefovo – Josefsplatz*, přejmenováno roku 1952 na *náměstí Zdeňka Nejedlého*, v současné době již zaniklé náměstí). Významnou ulicí byla i ulice *Antonínova* (*Antonigasse*, dnes *Sloupská*), jež směřovala ke sloupskému panství. Název byl odvozen od druhých křestních jmen obchodníků, kteří v této ulici žili. Zajímavostí je, že lidové označení ulice znělo *Županová*. Tento název si vymysleli čeští obyvatelé z toho důvodu, že každý večer sedávali významní obchodníci v županech před svými domky a besedovali. Podstatnou roli hrála také tehdejší ulice *Vodní* (*Wassergasse*), jíž vedl první dřevěný vodovod z Arnultovic. V průběhu své existence vystřídala tato ulice mnoho jmen – *Františka Josefa I.* (za dob první republiky název musel být odstraněn), *Egermannova*, *T. G. Masaryka*, *ČS lidové armády* a současný název *Bedřicha Egermanna*. Dnešní *Kalinova* ulice, ve které se narodil básník Josef Jaroslav Kalina, nesla jméno *Lesní* (*Forstgasse*), dle budovy lesního úřadu a střediska správy lesů panství nacházející se v ulici. Důležitou ulicí byla také ulice *Rumburská*, která spojovala Bor s ještě samostatnou obcí Arnultovice. Jméno této ulice bylo vystřídáno v roce 1945 označením *ulice 9. května*. Po roce 1989 se však název změnil na *Liberecká*. Místní zastupitelstvo se tak chtělo vyhnout dalšímu politickému pojmenování s nestálou platností, proto volilo název orientační, který by vydržel napořád. Výrazně menší počet jmen ulic byl zaznamenán v Arnultovicích. Původně se zde nacházely pouze dvě označené ulice – *Hlavní* (*Hauptstrasse*) a *Dlouhá* (*Langestrasse*). Na přelomu 19. a 20. století k nim přibyly další ulice (taktéž s německým jménem).

Jelikož místní obyvatelstvo bylo tvořeno až do roku 1945 převážně Němci, odrazila se tato skutečnost i v pojmenování ulic, jež nesly i před připojením k německé

říši název německý. Podle statistiky z roku 1921 v obci žilo 2 173 Němců, oproti 435⁶³ Čechů tedy převážná většina. Ale právě Čechů, kteří si prosadili určitá privilegia a českou školu, zde také postupně přibývalo. V období první republiky byly zavedeny dvojjazyčné názvy, jelikož se čím dál více obyvatel hlásilo k češtví. V roce 1930 německé obyvatelstvo stále převažovalo s počtem 3 179 obyvatel oproti 811 Čechů⁶⁴. Situace se však opět obrátila za dob okupace. Hlavní třída i náměstí byly pojmenovány podle vůdce říše – na počest Adolfa Hitlerova, který těmito místy roku 1938 projížděl (*Adolf-Hitler-Platz*; *Adolf-Hitler-Strasse*). Změna názvu se promítla i do ostatních místních ulic (např. *Hřebenka – Horst-Wessel-Strasse*, podle německého nacisty a příslušníka SA).

Největší vlna přejmenování proběhla po roce 1945, kdy byly po odsunu Němců veškeré německé místní názvy nahrazeny českými. Jak již bylo zmíněno v předchozí kapitole, po válce zde zůstalo už jen 932 Němců, proto se odstranění německých označení dožadovali i sami obyvatelé. Považovali za vhodnější ulice pojmenovat především podle českých osobností (ulice *Schillerova – Dvořáková*, *Lutherova – Husova*, *Adolf-Hitler-Platz – náměstí Dr. Edvarda Beneše*, *Jahnstrasse – Havlíčkova*), další jména ulic byla zase pouze doslovně přeložena z němčiny: *Schwarzegasse – Černá*, *Hutní – Hüttenstrasse*, *Tkalcovská – Webergasse* (při sklářské krizi vznikaly v této ulici tkalcovské dílny), *Krátká – Kurzegasse*, *Lázeňská – Sonnenbadstrasse*, *Lesní čtvrť – Waldviertel*. *Luční – Wiesengasse*, *Na Výšině – Hohe Strasse* aj.

V době komunismu byly názvy méně významných a vedlejších ulic ponechány, neboť jejich orientační jméno nebylo v rozporu s režimem (např. *Dvorní*, *Nová*, *Nemocniční*, *Polní* aj.). Přejmenování se dotklo spíš komunikací hlavních, např. *Rudé armády* (v této ulici se nacházela pobočka sovětského velitelství), *Gottwaldova*, *Stalinova*, *Karla Marxe*, *Leninovo náměstí* aj. Nutno dodat, že názvy ulic podle českých spisovatelů z roku 1945 z velké části zůstaly nedotčeny a komunisty změněny nebyly. V 80. letech 20. století vznikaly nové ulice v souvislosti s výstavbou a růstem města. Zastupitelstvo se opět vyhýbalo politickým názvům, aby nemuselo dojít k dalšímu případnému přejmenování. Proto v nové městské části Nová Skalice vznikly ulice s neutrálními názvy a dodnes zde převažuje právě jeden motivační okruh. Jména ulic jsou inspirovány názvy rostlin (např. ulice *Meruňková*, *Jahodová*, *Jabloňová*, *Višňová* apod.).

⁶³ Viz *Statistický lexikon obcí v zemi české: Úřední seznam míst podle zákona ze dne 14. dubna 1920, čís. 266 sb. zák. a nař. Vydán ministerstvem vnitra a státním úřadem statistickým na základě sčítání lidu z 1. prosince 1930*. Praha: Orbis, 1934, s. 422.

⁶⁴ Viz *Statistický lexikon obcí v zemi české*, 1934, s. 191.

Změna v rámci rozšiřování města postihla také Hřebenku, jihovýchodní část Nového Boru, která byla od 19. století téměř bez zástavby. Názvy nových ulic byly proto opět vybrány tak, aby nesouvisely s politikou (např. *Na Vyhlídce, Na Svahu, Vilová* apod.). V části Arnultovice dnes najdeme také mnoho uličních názvů, které souvisí s přírodními objekty (např. *U Studánky, Ke Klíči, Lužická, Podskalská* apod.). V jiném případě ve středu města se vyskytují především názvy ulice podle českých osobností nebo spisovatelů (např. *Dvořákova, Smetanova, Žižkova, Boženy Němcové, Bratři Čapků, Jiráskova, Hálkova* apod.).

Výrazné přejmenování proběhlo také po roce 1989, kdy se město chtělo oprostít od názvů ulic, které by měly připomínat tehdejší komunistický režim. Jména zaniklá ve 40. letech se vracela zpět. Volila se tak nejčastěji honorifikační urbanonyma spojená s češtvím (např. *Gottwaldova – Česká, Karla Marxe – Tylova, Leninovo náměstí – Palackého náměstí, Stalinova – 1. máje – třída T. G. Masaryka* apod.). Některé názvy ulic z tehdejšího režimu ovšem lidem nevadily (např. *náměstí Míru*). Zůstávaly stejné i z toho důvodu, že by se změna dotkla mnoha lidí, ať už kvůli výměnám občanských průkazů nebo přepisování plánů města.

Změny názvů ulic proběhly v Novém Boru tedy převážně v letech 1938, 1945, dále po roce 1950 a 1980 (drobné úpravy) a poslední změny v roce 1990 se snahou názvy odpolitizovat. Názvy ulic byly od 40. let 20. století navrhovány radou, jejíž plán buď schválil, nebo neschválil Místní národní výbor (MNV), který se k záležitostem vyjadřoval např. takto: „*K Vašemu podání ze dne 30. 10. 1945 čj. 672/9 schvaluje výbor usnesením rady ze dne 15. 5. 1946 navržené přejmenování nevhodných názvů ulic a veřejných míst v Boru u České Lípy s výjimkou Taislerovy třídy (něm. název Fachschulstrasse). Pro tuto ulici zvolte název jiný. K pojmenování třídy gen. Svobody a ulice Gottwaldovy jest si vyžádati výslovného svolení jmenovaných zasloužilých osob...*“⁶⁵ Revizi všech názvů pak prováděla místopisná komise podle přesně daných pravidel – přezkušovala názvy ulic po stránce jazykové čistoty a vhodnosti jmen, jimiž jsou ulice označeny, a řešila také pojmenování ulic podle osobností: „*K pojmenování ulice gen. Svobody a Benešova náměstí, jest si vyžádati výslovného svolení jmenovaných osob, při čemž jest postupovati podle oběžníku ministerstva vnitra...*“⁶⁶ V dnešní době ovšem žádné další ulice nevznikají, ve městě probíhá pouze zástavba volných míst.

⁶⁵ Státní okresní archiv Česká Lípa. Inv. č. 471 – Pojmenování ulic a veřejných prostranství (1945–1990)

⁶⁶ Tamtéž

6 Přehled současného novoborského uličního názvosloví a jeho historických názvů

Tato práce pojednává o současném stavu novoborských urbanonym. Doklad současného pojmenování ulic a náměstí a jeho historických podob poskytuje abecedně seřazený heslář. Kvůli špatné přístupnosti zdrojů nepředstavují mnohé letopočty, které jsou u každé ulice uvedeny, rok pojmenování té ulice, nýbrž rok, kdy byl název oficiálně zaznamenán. I z toho důvodu jsou některá urbanonyma uvedena až od roku 1945. To samé se týká i dvojjazyčných názvů, jež jsou předloženy pouze u některých ulic.

V této kapitole jsem vycházela hlavně z pramenů, které mi byly poskytnuty ve Státním archivu v České Lípě. Jedná se o tyto prameny: přehled novoborských ulic a veřejných prostranství 19. století; jediný dochovaný historický plán města (1930), seznamy konkrétních ulic (s dosavadním a novým názvem) a schválené žádosti přejmenování ulic z období let 1934–1939, 1945–1949 a 1945–1990. Mnoho podrobností o ulicích mi také poskytl PhDr. Vladislav Jindra, dlouholetý kronikář našeho města. Informace k jednotlivým osobnostem (ve jménech honorifikačních) jsem získala z publikace *Osobnosti českých dějin*⁶⁷ a rozsáhlé monografie *Lexikon české literatury*⁶⁸. Regionálním osobnostem jsou věnovány medailonky v příloze a údaje o nich jsem zjistila v třídílné publikaci V. Jindry *Dějiny Nového Boru*⁶⁹.

V hesláři, jenž je řazen abecedně, lze nalézt tyto informace:

- 1) Současné jméno ulice nebo náměstí (u vybraných názvů doplněna i jejich lidová jména, jimž se podrobněji věnuji v sedmé kapitole).
- 2) Zdůvodnění honorifikačního názvu ulice.
- 3) Názvy ulice jsou vypsané chronologicky od konce 19. století (u některých ulic až od 20. století) po současnost.

1. Akátová

- 1945 – Akátová (v té době nová ulice)

⁶⁷ RANDÁK, Jan. *Osobnosti českých dějin*. Praha: Knížní klub, 2013, 432 s.

⁶⁸ *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. Editor Jiří OPELÍK, editor Vladimír FORST, editor Luboš MERHAUT. Praha: Academia, 2008, 7 sv.

⁶⁹ JINDRA, V. *Dějiny Nového Boru*. Nový Bor: Městský úřad v Novém Boru, 2006.

2. Alšova

Ulice je pojmenována podle malíře, ilustrátora a významné osobnosti českého umění 19. století, Mikoláše Alše. Nachází se zde památkově chráněný dřevěný dům, ve kterém v současné době zřídili majitelé sklářskou galerii.

- 1945 – Alšova
- 1893 – Lipová (Lindengasse – podle hostince U Lípy)

3. Arbesova

Ulice je pojmenována podle českého spisovatele a novináře, Jakuba Arbese.

- 1945 – Arbesova (dřívější názvy ulice nejsou známy)

4. Bedřicha Egermanna (Egermannka)

Ulice je pojmenována podle novoborského sklářského odborníka, obchodníka a vynálezce nových sklářských postupů, Bedřicha (Friedricha) Egermanna (viz přílohu).

- 1990 – Bedřicha Egermanna
- 1952 – Československé lidové armády
- 1945 – Tomáše Garrigua Masaryka – viz třídu Tomáše Garrigua Masaryka.
- 1919 – Egermannova (Egermannstrasse)
- 1900 – Františka Josefa I. – František Josef I., rakouský císař z habsbursko-lotrinské dynastie.
- 1850 – Vodní (Wassergasse)

5. Bezručova

Ulice je pojmenována podle Petra Bezruče (vl. jménem Vladimír Vašek), českého básníka a prozaika.

- 1945 – Bezručova
- 1913 – Brehmova (Brehmstrasse) – Alfred Brehm, německý zoolog a spisovatel.

6. Boženy Němcové (Němcovka)

Ulice je pojmenována podle Boženy Němcové (roz. Novotné, později Barbara Pankel), české obrozenecké spisovatelky a novodobé prozaičky.

- 1945 – Boženy Němcové

- 1920 – Truhlářská (části propojeny)
- 1901 – I. část ulice Konsulátní (Konsulatgasse), II. část ulice Truhlářská (Tischlergasse)

7. Bratří Čapků

Tato ulice je pojmenována podle bratrské dvojice Karla a Josefa Čapkových.

- 1945 – Bratří Čapků
- 1907 – Straussova – Josef Strauss, borský lékař a první moderní purkmistr města Nový Bor

8. Brigádníků

- 1980 – Brigádníků

9. Černá

- 1948 – Černá
- 1880 – Schwarze Weg

10. Česká

- 1990 – Česká
- 1948 – Gottwaldova – Klement Gottwald, komunistický politik a čtvrtý prezident Československa. (Ulice tak byla pojmenována z toho důvodu, že v jednom domě v této ulici Klement Gottwald přenocoval).
- 1920 – Beethovenova (Beethovenstrasse) – Ludwig van Beethoven, světoznámý německý hudební skladatel.

11. Dělnická

- 1990 – Dělnická
- 1948 – Dělnická
- 1921 – Zinkova (Zinkgasse) – podle majitele domu v této ulici, Zinkeho.

12. Dobrovského

Tato ulice je pojmenována podle Josefa Dobrovského, českého filologa, slavisty a historika.

- 1945 – Dobrovského (dřívější názvy ulice nejsou známy)

13. Dvorní

- 1945 – Dvorní (dřívější názvy ulice nejsou známy)

14. Dvořákova

Ulice je pojmenována podle českého skladatele Antonína Dvořáka. Je zde postaven nejstarší městský hotel, Grandhotel Pražák.

- 1945 – Dvořákova
- 1920 – Schillerova (Schillerstrasse) – Johann Christoph Friedrich von Schiller, německý básník, dramatik a historik.

15. Erbenova

Ulice je pojmenována podle Karla Jaromíra Erbena, českého básníka a sběratele lidových pohádek a písní.

- 1945 – Erbenova (dřívější názvy nejsou známy)

16. Generála Svobody

Ulice je pojmenována podle generála, politika a sedmého prezidenta Československa, Ludvíka Svobody.

- 1990 – Generála Svobody
- 1952 – ulice 25. května
- 1945 – Generála Svobody
- 1930 – Bismarckgasse – Otto von Bismarck, německý kníže, zastánce sjednocení Německa a spolkový kancléř.
- 1908 – Hlavní (Hauptstrasse)

17. Hálkova

Ulice je pojmenována podle českého básníka, literárního publicisty a představitele skupiny *Májovci*, Vítězslava Háška.

- 1945 – Hálkova (dřívější názvy nejsou známy)

18. Havlíčkova

Ulice je pojmenována podle Karla Havlíčka Borovského, českého novináře, básníka a kritika.

- 1945 – Havlíčkova
- 1900 – Jahnstrasse

19. Horovy sady (Horovky)

Ulice je pojmenována podle Josefa Hory, českého básníka, národního umělce, novináře a překladatele.

- 1990 – Horovy sady
- 1945 – Fučíkova/Fučíkovy sady – Julius Fučík, český novinář, literární kritik a politik.
- 1901 – Schlegelův kopec – podle majitele lékárny a pozemků na kopci, purkmistra Schlegela.

20. Hřebenka

- 1945 – Hřebenka (tradiční název, podle polohy pod hřebenem kopce)
- 1938 – Horst-Wessel-Strasse – Horst Wessel, německý nacist a příslušník SA
- 1880 – Kammgasse (Kamm = něm. hřeben, vrcholek kopce)

21. Husova (Husovka)

Ulice je pojmenována podle Jana Husa, významného českého kazatele, kněze a církevního středověkého reformátora.

- 1946 – Husova (obě části ulice propojeny v jednu)
- 1890 – I. část Lutherova (Lutherstrasse) – Martin Luther, německý teolog, kazatel a reformátor, II. část Horská (Berggasse)

22. Hutní

- 1945 – Hutní
- 1890 – Hüttenstrasse (tradiční německý název)

23. Jabloňová

- 1980 – Jabloňová (nová ulice v souvislosti s další výstavbou města)

24. Jahodová

- 1980 – Jahodová (nová ulice v souvislosti s další výstavbou města)

25. Jánská

Ulice je pojmenována podle jednoho z patronů české země a generálního vikáře, sv. Jana Nepomuckého.

- 1945 – Jánská
- 1895 – Johannesgasse (něm. Johannes Nepomuk)

26. Jiráskova

Ulice je pojmenována podle Aloise Jiráska, českého spisovatele historické realistické prózy a dramatika.

- 1945 – Jiráskova
- 1893 – Křížová (Kreuzgasse)

27. Jungmannova

Ulice je pojmenována podle Josefa Jungmanna, českého jazykovědce, překladatele, spisovatele a důležité osobnosti národního obrození v 19. století.

- 1945 – Jungmannova
- 1902 – Mittelstrasse (něm. Mittel = prostředek)

28. Kalinova (Kalinovka)

Ulice je pojmenována podle novoborského rodáka, obrozeneckého básníka, přírodního vědce a sběratele lidové slovesnosti, Josefa Jaroslava Kaliny (viz přílohu). Stojí zde jeho rodný dům. Tato ulice vznikala na místě nejstarší cesty do Sloupu v Čechách.

- 1946 – Kalinova
- 1912 – Lesní (Forstgasse)

29. Ke Klíči

- 1948 – Ke Klíči – Klíč, čtvrtá nejvyšší hora Lužických hor (759, 4 m n. m.), nacházející se na severu od města
- 1900 – Kleisgasse (Kleis = něm. označení pro vrch Klíč)

30. Ke Koupališti

- 1948 – Ke Koupališti

31. Kollárova

Ulice je pojmenována podle básníka, historika a jazykovědce slovenského původu, Jána Kollára.

- 1945 – Kollárova
- 1890 – Roseggerstrasse – Peter Rosegger, rakouský básník.

32. Komenského

Ulice je pojmenována podle Jana Amose Komenského, významného myslitele našich dějin, pedagoga, filozofa a biskupa Jednoty bratrské.

- 1945 – Komenského
- 1890 – Lüderigstrasse

33. Kapitána Jaroše

Tato ulice je pojmenována podle Otakara Jaroše, československého důstojníka a válečného hrdiny. Posmrtně povýšen na kapitána.

- 1946 – Kapitána Jaroše
- 1913 – Údolní (Talstrasse)

34. Krátká

- 1950 – Krátká
- 1889 – Kurzegasse

35. Křižíkova

Ulice je pojmenována podle českého elektrotechnika a vynálezce, Františka Křižíka. V dřívější době zde stála střelnice borských ostrostřelců.

- 1945 – Křižíkova
- 1890 – Střelecká (Schützengasse)

36. Lázeňská

- 1945 – Lázeňská
- 1910 – Sonnenbadstrasse

37. Lesná

- 1948 – Lesná (v té době nově vzniklá ulice)

38. Lesní čtvrť

- 1945 – Lesní čtvrť
- 1910 – Waldviertel

39. Liberecká

Tato ulice je pojmenována podle trasy, která vede na Liberec. V domě č. 68 se nacházela budova původně nejstarší městské školy, naproti které stojí patricijský dům⁷⁰.

- 1990 – Liberecká
- 1945 – ulice 9. května
- 1893 – Rumburská (Rumburger Strasse)

⁷⁰ JINDRA, V. a L. KOMŮRKA. *Nový Bor na starých pohlednicích a fotografiích*. 2. opr. vyd. Česká Lípa: Magdalena Sobotová, 2007, s. 32.

40. Lidická

- 1950 – Lidická
- 1903 – Georg-Schönerer-Strasse – Georg von Schönerer, rakouský politik, propagátor sjednocení německých zemí a zastánce antisemitismu.

41. Lipová

- 1990 – Lipová
- 1948 – Koněvova – Ivan Stěpanovič Koněv, sovětský maršál a významný ruský vojevůdce.
- 1880 – Schaibaer Strasse – Schaiba (něm.) – ves *Okrouhlá*, nacházející se zhruba 3 km od Nového Boru

42. Luční

- 1949 – Luční
- 1880 – Wiesengasse

43. Lužická

- 1945 – Lužická
- 1880 – Lausitzer-Gebirge-Strasse

44. Máchova

Tato ulice je pojmenována podle Karla Hynka Máchy, básníka a nejzásadnějšího představitele českého romantismu.

- 1945 – Máchova
- 1880 – Gabelsbergerstrasse – F. X. Gabelsberger, zakladatel německé těsnopisecké soustavy (roku 1914 byl v městském parku odhalen jeho pomník).

45. Mánesova (Mánesovka)

Ulice je pojmenována podle českého malíře, ilustrátora a reprezentanta romantismu, Josefa Mánesa.

- 1949 – Mánesova
- 1910 – Malířská (Malerstrasse)

46. Mařákova

Ulice je pojmenována podle českého malíře, grafika a krajináře, Julia Mařáka.

- 1945 – Mařákova

- 1921 – Příčná (Quergasse)

47. Meruňková

- 1980 – Meruňková (nová ulice v souvislosti s další výstavbou města)

48. Myslbekova

Ulice je pojmenována podle českého moderního sochaře, Josefa Václava Myslbeka.

- 1945 – Myslbekova

49. Na Rozhraní

- 1947 – Na Rozhraní
- 1930 – Felsen Gasse (něm. Felsen = skála)

50. Na Slovance

- 1946 – Na Slovance
- 1929 – Pruská (Preussenstrasse)

51. Na Svahu

- 1950 – Na Svahu
- 1930 – Hügelstrasse (něm. Hügel = pahorek, též kopec)

52. Na Vyhlídce

- 1961 – Na Vyhlídce

53. Na Výsluní

- 1980 – Na Výsluní (v té době nová ulice)

54. Na Výšině

- 1946 – Na Výšině
- 1930 – Hohe Strasse

55. Nábřežní

- 1945 – Nábřežní
- 1910 – Ufergasse

56. Nádražní

- 1946 – Nádražní
- 1930 – Bahnhofstrasse

57. náměstí Míru (námko)

Náměstí je považováno za střed města. Jeho dominantou je kostel Nanebevzetí Panny Marie, budova Základní školy náměstí Míru vybudována v roce 1761 (dříve patristický klášter) a Sklářské muzeum se stálou výstavou o vývoji sklářství na severu Čech, založené

v roce 1893 z podnětu sklářských dělníků. Stojí zde i Egermannovy památkově chráněné domy č. 100 a 101, ve kterých Egermann zřídil svoji dílnu se vzorkovnou.

- 1948 – náměstí Míru
- 1952 – náměstí Dr. Edvarda Beneše
- 1938 – Adolf-Hitler-Platz
- 1935 – Masarykovo náměstí
- 1930 – Marktplatz
- 1820 – Staré náměstí (Alte Ring)

58. Nemocniční

- 1945 – Nemocniční
- 1930 – Krankenhaus Strasse

59. Nerudova

Ulice je pojmenována podle Jana Nerudy, českého básníka, prozaika a novináře.

- 1945 – Nerudova
- 1910 – Goethestrasse – Johann W. von Goethe, významný německý básník a spisovatel.

60. Nová

- 1960 – Nová (nově vytvořená ulice)

61. Odboje

- 1945 – Odboje
- 1930 – Hasnerstrasse

62. Palackého

Ulice je pojmenována podle Františka Palackého, českého politika a historika.

- 1950 – Palackého
- 1945 – Frankfurtská (Frankfurtergasse)
- 1909 – Široká (Breitegasse)

63. Palackého náměstí

Náměstí je pojmenováno podle Františka Palackého, českého politika a historika.

- 1990 – Palackého náměstí

- 1945 – Leninovo náměstí – Vladimir Iljič Lenin, komunistický politik a jeden z vůdců bolševické strany.
- 1901 – Nové náměstí (Neuer Ringplatz)

64. Podskalská

- 1945 – Podskalská – ulice se nachází nedaleko kopce *Borská skalka* (v severozápadní části Nového Boru)
- 1905 – Haselsteingasse – podle něm. slov *Hasel* (líška) a *Stein* (kámen)

65. Polní

- 1946 – Polní
- 1905 – Feldgasse

66. Prokopa Velikého

Ulice je pojmenována podle husitského kněze, vojevůdce a politika, Prokopa Velikého (též jako Prokop Holý).

- 1946 – Prokopa Velikého

67. Příkrá

- 1945 – Příkrá
- 1930 – Grohmannbergsstrasse – podle majitele zdejších pozemků, Grohmana.

68. Purkyňova

Tato ulice je pojmenována podle Jana Evangelisty Purkyně, českého biologa a filozofa. Ulice, kterou protéká řeka Sporka, tvořila hranici katastrů mezi Novým Borem a Arnultovicemi.

- 1945 – Purkyňova
- 1893 – Zahradní (Gartengasse)

69. Revoluční

V této ulici se nachází městské divadlo.

- 1950 – Revoluční
- 1910 – Hans Kesselstrasse – podle německého generála (za 1. i 2. světové války)⁷¹

⁷¹ Viz People: Kessel, Hans. *WW2 Gravestone* [online]. [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <https://ww2gravestone.com/people/kessel-hans/>

70. Riegrova

Ulice je pojmenována podle Františka Ladislava Riegera, českého politika, řečníka a významné osobnosti 19. století.

- 1945 – Riegrova
- 1930 – Dlouhá (Langeasse)

71. Rumburských hrdinů (Rumburáky)

Ulice je pojmenována podle rumburských vzbouřenců a hrdinů, kteří byli roku 1918 popraveni za borským lesním hřbitovem.

- 1945 – Rumburských hrdinů

72. Sadová

- 1945 – Sadová

73. Severní

- 1980 – Severní (nová ulice)

74. Skalická

- 1945 – Skalická
- 1930 – Langenauer Strasse

75. Sklářská

- 1990 – Sklářská
- 1966 – Petra Vávry
- 1945 – Šámalova – Přemysl Šámal, kancléř prezidenta Masaryka a účastník odboje proti nacistům.
- 1930 – Körnerova (Körnerstrasse) – Theodor Körner, německý romantický básník.
- 1920 – Tovární (Fabrikstrasse)

76. Sloupská

V jednom z domů této ulice sídlilo roku 1945 městské velitelství Rudé armády⁷².

- 1990 – Sloupská
- 1945 – Rudé armády

⁷² Viz JINDRA, V. a L. KOMŮRKA, 2007, s. 37.

- 1920 – Maxmiliána Kinského (MaxmilianKinskystrasse) – Josef Jan Maxmilián Kinský, borská vrchnost a hrabě.
- 1896 – Antonínova (Antonigasse) – podle druhých křestních jmen obchodníků, kteří v této ulici žili.

77. Sluneční

- 1945 – Sluneční
- 1930 – Sonnengasse

78. Smetanova

Ulice je pojmenována podle českého skladatele Bedřicha Smetany, známého symfonickým cyklem *Má vlast*. Vedle ulice se rozprostírá Smetanův park se stoletou zelení.

- 1945 – Smetanova
- 1930 – Parková (Parkstrasse)

79. Svatopluka Čecha

Ulice je pojmenována podle Svatopluka Čecha, českého básníka, novináře a prozaika.

- 1945 – Svatopluka Čecha
- 1921 – Horská (Berggasse)

80. Svojsíkova

Ulice je pojmenována podle zakladatele českého skautingu a pedagoga, Antonína Benjamina Svojsíka.

- 1989 – Svojsíkova
- 1977 – Budovatelů
- 1930 – Palmova (Palmstrasse) – podle bratrů Palmových (ve městě vlastnili významnou lustrárnu).

81. Široká

- 1945 – Široká
- 1930 – Breitegasse

82. Špálova

Ulice je pojmenována podle českého akademického malíře a ilustrátora, Václava Špály. Ulice vede ke kostelu Nanebevzetí Panny Marie.

- 1945 – Špálova
- 1930 – Školní (Schulgasse) a Růžová (Rosengasse)
- 1910 – Kostelní (Kirchstrasse)

83. Štursova

Ulice je pojmenována podle Jana Štursy, českého sochaře. Byl jeden ze zakladatelů moderního sochařství v Čechách.

- 1945 – Štursova

84. Tkalcovská

- 1945 – Tkalcovská
- 1890 – Webergasse

85. Tržní náměstí

- 1945 – Tržní náměstí

86. Třída Tomáše Garrigua Masaryka (TGM)

Ulice je pojmenována podle prvního československého prezidenta, filozofa a politika, Tomáše Garrigua Masaryka. Až do dnešní doby tady stojí dům pošty a restaurace Pošta, nejstarší hostinec ve městě. Můžeme zde nalézt i restaurovaný dům s Navrátilovým sálem, jehož výzdoba pochází z let 1853-1856.

- 1990 – T. G. Masaryka
- 1954 – 1. máje
- 1945 – Stalinova – Josif Vissarionovič Stalin, sovětský politik a diktátor.
- 1938 – Adolf-Hitler-Strasse
- 1757 – Poštovní (Poststrasse)

87. Třebízského

Ulice je pojmenována podle Václava Beneše Třebízského, českého katolického kněze a spisovatele.

- 1945 – Třebízského
- 1921 – Písková (Sandgasse)

88. Tylova

Ulice je pojmenována podle Josefa Kajetána Tyla, českého dramatika, prozaika a autora textu české hymny.

- 1990 – Tylova
- 1945 – Karla Marxe (Karl Marx-Strasse) – Karl Marx, německý filozof a teoretik komunismu a socialismu.

89. Tyršovo náměstí

Náměstí je pojmenováno podle Miroslava Tyrše, českého kritika, profesora, historika a estetika.

- 1960 – Tyršovo náměstí (původně nebylo náměstím)

90. U Hřiště

- 1980 – U Hřiště

91. U Kapličky

- 1945 – U Kapličky
- 1930 – Kapellengasse

92. U Obory

- 1945 – U Obory
- 1893 – Tiergarten Strasse (podle dřívější obory pro divokou zvěř)

93. U Rybníčku

- 1946 – U Rybníčku
- 1925 – Teichgasse

94. U Slévárny

- 1960 – U Slévárny

95. U Starého divadla

- 1945 – U Starého divadla
- 1930 – Theaterplatz Strasse

96. U Starého hřbitova

Název ulice dnes připomíná původní městský hřbitov, který sloužil od roku 1786 pro Haidu a Arnultovice. V 60. letech byl však zrušen a na jeho místě byly postaveny rodinné domy.

- 1945 – U Starého divadla
- 1893 – Friedhof Gasse

97. U Studánky

- 1950 – U Studánky

- 1930 – Brunnengasse

98. U Trati

- 1980 – U Trati

99. U Vodárny

- 1946 – U Vodárny
- 1915 – Wasserwerk Strasse

100. Úvoz

- 1945 – Úvoz
- 1930 – Reinweg (něm. rein = čistý, ryzí)

101. V Hájku

- 1960 – V Hájku

102. V Lomech

- 1945 – V Lomech
- 1930 – Steinbruchgasse (Lomová, poblíž pískovcové bloky k lámání)

103. V Parku

- 1950 – V Parku

104. Vančurova

Ulice je pojmenována podle českého spisovatele a dramatika, Vladislava Vančury.

- 1945 – Vančurova

105. Vilová

- 1960 – Vilová

106. Višňová

- 1980 – Višňová

107. Vodní

- 1950 – Vodní
- 1910 – Wassergasse

108. Wintrova

Ulice je pojmenována podle Zikmunda Wintera, českého historika a prozaika.

- 1945 – Wintrova
- 1892 – Luční (Wiesengasse)

109. Wolkerova

Ulice je pojmenována podle Jiřího Wolкера, českého básníka a představitele proletářské poezie.

- 1946 – Wolkerova
- 1900 – Odborné školy (Fachschulstrasse, hovor. „U Fachšulky“)
- 1865 – Nádražní (Bahnhofstrasse)

110. Zahradní

- 1980 – Zahradní

111. Zátíší

- 1945 – Zátíší
- 1930 – Waldgasse (něm. Wald = les)

112. Železná

- 1946 – Železná
- 1930 – Hiekegasse

113. Žižkova

Ulice je pojmenována podle Jana Žižky (z Trocnova a Kalicha), českého husitského vojevůdce.

- 1945 – Žižkova
- 1910 – Dlouhá (Langestrasse)

7 Lidová urbanonymie

Tato kapitola pojednává o lidové urbanonymii Nového Boru. Za pomoci mé rodiny jsem se pokusila vytvořit žebříček nejznámějších lidových názvů, které fungují mimo oficiální urbanonymii a u nichž jsem se domnívala, že by mohly být nejčastěji používány i dalšími obyvateli našeho města. Dotazníku se zúčastnilo 61 respondentů ve věku 16 až 74 let z mého blízkého i širokého okolí. Vyplňování dotazníků proběhlo elektronicky, s některými respondenty jsem hovořila i osobně. I díky tomu jsem se mohla dozvědět další zajímavosti a pohled dané osoby na toto téma. Zabývala jsem se nejen staršími a zažitými názvy ulic, ale také veškerými „orientátory“, které se v Novém Boru běžně používají. Tato zajímavá jména se nikde nezachytí, přesto však mají svoji výpovědní hodnotu. Jména ulic jsou totiž oficiální, jedná se o úřední nařízení, nicméně lidé se orientují většinou podle svých orientačních potřeb, a proto vzniká lidová urbanonymie. Kromě těchto označení jsem do dotazníku zařadila mimo jiné i zkratky ulic, pomocí níž si lidé názvy ulic případně zjednodušují kvůli jejich dlouhým názvům. Jedná se o proces univerbizace, při kterém se ze sousloví vytvoří jedno slovo.

Mnohé dřívější názvy ulic přetrvávají i do dnešní doby. Např. označení *Zahradní ulice* je v lidové mluvě obyvatel Nového Boru uplatňováno zcela běžně a co je zajímavé, používá ho i mladá generace – zřejmě po vzoru starších obyvatel, aniž by věděla, že se ulice jmenuje jinak. Vím to i ze své vlastní zkušenosti, neboť jsem se mylně domnívala, že se zmiňovaná ulice opravdu jmenuje *Zahradní*, dokud jsem při psaní této práce neobjevila její oficiální název. U dotazovaných respondentů to nebylo jiné, jelikož přes 95 % z nich zná ulici právě jen pod tímto názvem. Přitom jméno *Zahradní* nesla ulice pouze do roku 1945, od té doby se jmenuje *Purkyňova*.

Jiná označení zase souvisí s minulým režimem a tudíž názvy komunistickými, které jsou používány, jak ukázal průzkum, převážně starší generací. Respondenti narození později těchto jmen nevyužívají a mnohdy je ani neznají. I přes to, že došlo v 90. letech 20. století k přejmenování, tím tedy i odstranění názvů poplatných tehdejšímu státnímu zřízení, starší obyvatelé města mají původní a dnes již neoficiální názvy stále vžité, např. *třída Tomáše Garrigua Masaryka – Stalinka* (používá téměř 33 % dotazovaných, kterým je 45-74 let, přičemž mnoho z nich uplatňuje zároveň i zkratku „*tégéemka*“) nebo *Palackého náměstí – Leniňák* (v tomto případě již jméno využívá 65 % lidí). Několik respondentů také uvedlo, že lidové názvy používají podle toho, s kým zrovna komunikují.

Mnohdy tak přizpůsobují svoji mluvu starší generaci, u které je pravděpodobné, že daný název bude znát.

Lidé si jména ulic také často zjednodušují a zkracují jejich dlouhé názvy, např. *třída Tomáše Garrigua Masaryka* na „*tégéemka*“; *náměstí Míru* na „*námko*“, ulice *Bedřicha Egermanna* – „*Egermannka*“ nebo ulice *Boženy Němcové* – „*Němcovka*“ apod. V tomto případě se vynechá, ve snaze o úspornost vyjádření, jedna část víceslovného pojmenování a ke zbytku je připojen sufix⁷³. Jedná se o tvoření nových pojmenování (nebo spíše úprava stávajících pojmenování) zkrácením základového slova či sousloví. Při utváření iniciálových zkratk pak z několikanásobného pojmenování vzniká grafický symbol složený z prvních hlásek⁷⁴ (např. *třída Tomáše Garrigua Masaryka* – *TGM*). V tomto případě byla iniciálová zkratka následně slovtvorně zformována příponou, jež zajišťuje její morfologickou ohebnost a tím i lepší zapojení do struktury výpovědi. Podobná zjednodušování jsou ovšem běžná jistě i v jiných městech. Nejčastěji používaným názvem jsou však tzv. „*Rumburáky*“ neboli ulice (a sídliště) *Rumburských hrdinů*. Toto zkrácené jméno znají a používají všichni respondenti všech věkových kategorií. Pozadu nejsou ani *Horovy sady* neboli *Horovky*. Této ulici se říká také „*U leťáku*“, neboť se poblíž nachází letní kino.

Obyvatelé Nového Boru mají potřebu ovšem říkat jinak i ulicím, jejichž název není nijak dlouhý, příkladem jsou ulice *Husova* – lidově „*Husovka*“, *Kalinova* – *Kalinovka*, *Mánesova* – „*Mánesovka*“, *Wintrova* – „*Wintrovka*“, *Vančurova* – „*Vančurka*“ apod. Děje se tak z důvodu lepší morfologické ohebnosti substantivních označení, např. v *Mánesově ulici* – v „*Mánesovce*“ (zde již chybí i substantivum *ulice*).

Mnoho lidových jmen je inspirováno budovou, v níž se ulice nachází, např. „*U Grandu*“ (podle Grandhotelu Pražák), „*U intru*“ (dnes již neexistující internát střední školy sklářské), „*U hudebky*“, „*U zubárny*“ (podle stomatologické ordinace) apod. Lidový název skutečně představuje ekvivalent pro celou ulici. Jak vyplývá z výsledků dotazníku, mladší generace má v lidových názvech ulic daleko menší přehled než respondenti v letech 40 až 74 let. Přes 40 % dotazovaných z nižší věkové kategorie nezná např. označení „*U letadla*“ (v 50. letech 20. století bylo poblíž silnice vystaven československý cvičný letoun). Dnes je místo spíš známo pod modernějším názvem „*U Parkáče*“, jelikož se zde nachází Parkhotel Morris. Lidový název „*U Svazarmu*“ pak

⁷³ Viz GREPL, M. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. Editor P. KARLÍK, editor M. NEKULA, editor Z. RUSÍNOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995, s. 225.

⁷⁴ Viz tamtéž, s. 224.

nezná dokonce 56 % (dnes již zaniklá branná organizace *Svaz pro spolupráci s armádou*, jméno tak využíváno opět starší generací). Stejný stav platí i pro ulici *Nemocniční*, lidově „*U elděenky*“, pro starší generaci pak známější „*U Hanticha*“ (podle sklářské huti *Hantich*). V běžných komunikačních situacích není k pravopisu a velkým písmenům příliš přihlíženo. PČP uvádějí, že v odborných textech, ve kterých se píše o této problematice, lze psát malé písmeno, jelikož se nejedná (kromě názvů „*U Hanticha*“, „*U Svazarmu*“ apod.) o vlastní názvy, ale o apelativa, proto lze zapsat jména po předložce s malým písmenem. I tak nastal ovšem problém, jak tato jména pravopisně zachytit. Názvy totiž nejsou součástí oficiální komunikace, a tak nemají svoji fixovanou pravopisnou podobu.

Z dotazníku plyne, že daleko oblíbenějšími názvy mladé generace jsou právě zmiňované zkratky a různá zjednodušování, neboť až na výjimky neznají lidová jména ulice podle objektů, které zde stály nebo stojí. Spoustu případů opět souvisí s tehdejší režimem, proto je pochopitelné, že mladí volí označování podle aktuální situace a také osobní preference. Mnoho respondentů také samo vypovědělo, že než aby přemýšleli, jak se daná ulice jmenuje, raději použijí lidové jméno, které má v podvědomí většina místních obyvatel. Někteří z nich dokonce uvedli, že občas ani neví, jak se ulice ve skutečnosti nazývá.

Tabulka č. 1 – Souhrnné výsledky

Lidový název – oficiální název	Název zná a používá (%)	Název zná, ale nepoužívá (%)	Název nezná (%)
<i>Stalinka – třída T. G. Masaryka</i>	32, 8 %	52, 5 %	14, 7 %
<i>tégéemka – třída T. G. Masaryka</i>	90, 2 %	9, 8 %	
<i>Leniňák – Palackého náměstí</i>	65, 6 %	27, 9 %	6, 5 %
<i>Zahradní – Purkyňova</i>	95, 1 %	2, 4 %	2, 5 %
<i>Egermannka – Bedřicha Egermanna</i>	88, 5 %	11, 5 %	
<i>Horovky – Horovy sady</i>	73, 8 %	13, 1 %	13, 1 %
<i>Rumburáky – Rumburských hrdinů</i>	100 %		
<i>námko – náměstí Míru</i>	96, 7 %	1, 6 %	1, 7 %
<i>Němcovka – Boženy Němcové</i>	17, 1 %	53, 7 %	29, 2 %
<i>U elděenky – Nemocniční</i>	68, 3 %	26, 8 %	4, 9 %
<i>U Hanticha – Nemocniční</i>	34, 4 %	32, 8 %	32, 8 %
<i>U letadla – Žižkova</i>	18 %	39, 3 %	42, 6 %

<i>U Parkáče - Žižkova</i>	59 %	23 %	18 %
<i>U Svazarmu – Alšova</i>	12, 2 %	31, 7 %	56, 1 %
<i>U hudebky – Křižíkova</i>	90, 2 %	9, 8 %	
<i>U Grandu – Dvořákova</i>	73, 8 %	19, 7 %	6, 5 %
<i>U intru – Kalinova</i>	36, 6 %	26, 8 %	36, 6 %
<i>U zubárny – Smetanova</i>	43, 9 %	36, 6 %	19, 5 %
<i>Hradčany</i>	2, 4 %	24, 4 %	73, 2 %

Respondenti měli možnost doplnit i další návrhy často používaných lidových jmen ulic nebo částí města. V dotazníku se tak objevilo např. jméno „*Kapraska*“ či „*Na Kaprasce*“ (vl. jm.), které označuje oblast či část u Základní školy U Lesa v jihovýchodní části města. Lidová pojmenování se neobjevují pouze v urbanonymii. V dotazníku jsem se i setkala s označením „*U Veliškáče*“ nebo „*Velišák*“. Jedná se o kopec, který nesl dříve jméno *Grohmannův kopec*, dnes oficiálně *Borský vrch* – lidově *Veliškův* (podle tehdejšího Veliškova zahradnictví). Kopec se nachází v severní části města, pojmenována pomístně jako *Hradčany*. O označení *Hradčany* však neví přes 73 % dotazovaných a v řeči je využíváno pouze dvěma respondenty. Jméno další městské části *Hřebenka* (jihovýchod Nového Boru) je standardizované a používá se běžně i v lidové mluvě.

8 Sémantickomotivační typy uličního názvosloví města Nový Bor

Tato kapitola se věnuje rozdělení současných novoborských urbanonym z hlediska sémantické motivace do dvou základních kategorií – urbanonym orientačních a honorifikačních. Jednotlivé názvy ulic jsou roztrženy do konkrétních skupin a získané hodnoty zaznamenány v grafech.

Zastoupení orientačních a honorifikačních typů v uličním názvosloví města je podmíněno jeho velikostí a tedy i tím, kolik ulic se v něm nachází. Čím je totiž město menší a má méně obyvatel, tím více se vyskytují v jeho urbanonymii názvy orientační, které původně vycházejí z okolní reality⁷⁵. Tyto přirozené prvky se pak odráží v názvech podle směru, významu, charakteru nebo polohy ulice (např. *Českolipská*, *Truhlářská*, *Kostelní* apod.). Ve městě, které je větší a s vyšším počtem ulic, je mnoho orientačních typů již použito, proto je žádoucí uplatnit místo nich názvy oslavující osobnosti společenského a kulturního života, jež nejsou určovány prostředím⁷⁶. Honorifikační motiv má své prvotní zastoupení především v městských centrech. Jaroslav David ve svém rozboru dnešní urbanonymie uvádí, že: „44 % uličních názvů v českých městech je honorifikačních.“⁷⁷ Tuto hypotézu můžeme potvrdit i v případě Nového Boru, který ji se svými 46 % téměř splňuje (viz Graf č. 1). Z celkového počtu 113 novoborských ulic je počet orientačních urbanonym 61 a honorifikačních 52. Frekvence orientačních urbanonym tak převažuje.

David dále ve své analýze zmiňuje, že nejvíce (78 %) honorifikační motiv reprezentují jména osobností⁷⁸ – to opět potvrzuje i Nový Bor, v jehož jádru se nacházejí ulice s názvy hlavně po českých spisovatelích, malířích, skladatelích a dalších osobnostech dějin. Jen malé procento ze zbývajících motivů tvoří názvy inspirované významnými událostmi, ideologickými hodnotami, daty⁷⁹. V Novém Boru se jedná pouze o 6,2 % všech uličních názvů.

⁷⁵ Viz MATUŠOVÁ, Jana. *Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí*. Naše řeč [online]. 1989, 72(4), s. 179-187 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6863>

⁷⁶ Viz tamtéž

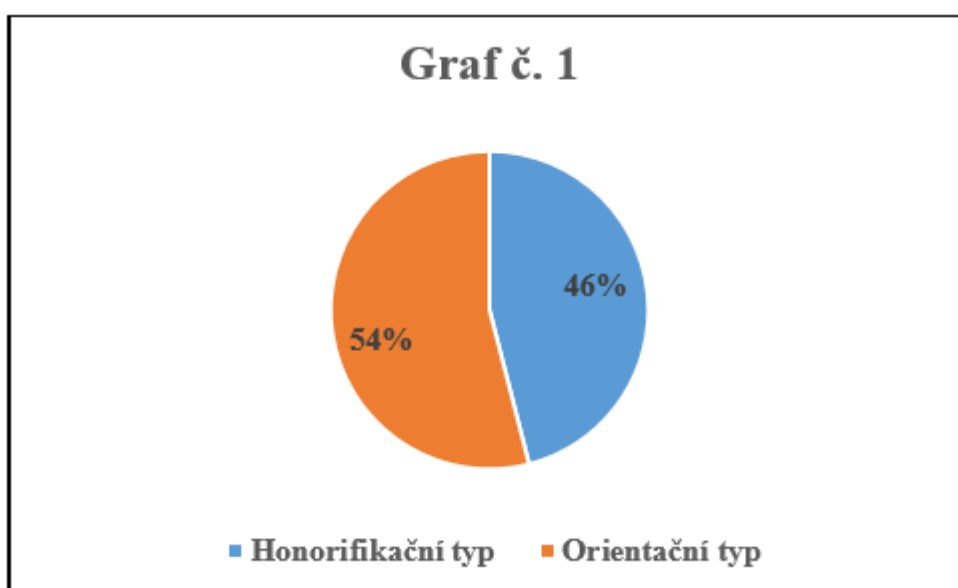
⁷⁷ DAVID, 2011, s. 168.

⁷⁸ Viz tamtéž, s. 179.

⁷⁹ Viz tamtéž, s. 179-180.

8.1 Frekvence motivačních typů

Graf č. 1 zobrazuje procentuální zastoupení honorifikačního a orientačního typu. Stav mezi oběma typy je takřka vyvážený. V urbanonymii Nového Boru se tak projeví obě zmiňované tendence – platící jak pro malá města (jména ulic podle okolních skutečností), tak pro města větší (z motivů orientačního typu již nelze čerpat, proto je zvolen typ honorifikační). K honorifikačním urbanonymům byly započítány i názvy inspirované ideologickými hodnotami a historickými reminiscencemi: ulice *Brigádníků*, *Česká*, *Lidická*, *Odboje*, *Revoluční*, *Rumburských hrdinů* a *náměstí Míru*.

(Graf č. 1: Frekvence motivačních typů)

8.2 Orientační typy

Počet orientačních urbanonym je 61. Frekvence názvů dokládá to, že při pojmenování ulic se lidé primárně řídili orientací a charakterem prostředí, proto je tato skupina ulic početnější. Z toho lze vyvodit i to, že právě orientační typy představují historicky starší sémantickomotivační skupinu oproti motivům honorifikačním. Plní důvěryhodně svoji funkci rozlišovací a orientační a vystihují ulici samotnou či její okolí. Kladnou stránkou těchto názvů je jejich stálá platnost a není vyžadováno jejich časté přejmenování oproti názvům honorifikačním. Zajímavostí je, že jména 28 novoborských ulic (cca 25 % všech názvů ulic) patří do následujících podskupin jsou přeložena z původního německého názvu: Černá (*Schwarze Weg*), Hutní (*Hüttenstrasse*), Ke Klíči (*Kleisgasse*), Krátká (*Kurzegasse*), Lázeňská (*Sonnenbadstrasse*), Lesní čtvrť

(*Waldviertel*), Luční (*Wiesengasse*), Lužická (*Lausitzer-Gebirge-Strasse*), Na Svahu (*Hügelstrasse*), Na Výšině (*Hohe Strasse*), Nábřežní (*Ufergasse*), Nádražní (*Bahnhofstrasse*), Nemocniční (*Krankenhaus Strasse*), Polní (*Feldgasse*), Skalická (*Langenauer Strasse*), Sluneční (*Sonnengasse*), Široká (*Breitegasse*), Tkalcovská (*Webergasse*), U Kapličky (*Kapellengasse*), U Obory (*Tiergarten Strasse*), U Rybníčku (*Teichgasse*), U Starého divadla (*Theaterplatz Strasse*), U Starého hřbitova (*Friedhof Gasse*), U Studánky (*Brunnengasse*), U Vodárny (*Wasserwerk Strasse*), V Lomech (*Steinbruchgasse*), Vodní (*Wassergasse*) a Železná (*Hiekegasse*). Pro občany Boru bylo tehdy zřejmě pohodlnější názvy ulic pouze přeložit, než aby vymýšleli jiné, nové.

8.2.1 Motivace podle orientace (poloha a směr ulice)

Ke Klíči, Ke Koupališti, Liberecká, Na Slovance, Na Svahu, Na Vyhlídce, Na Výsluní, Na Výšině, Nábřežní, Severní, Skalická, Sloupská, U Hřiště, U Kapličky, U Obory, U Rybníčku, U Slévárny, U Starého divadla, U Starého hřbitova, U Studánky, U Trati, U Vodárny, V Hájku, V Lomech, V Parku, Vilová, Zahradní.

Orientace podle polohy nebo směru ulice je nejčastějším motivem orientačního typu v novoborské urbanonymii, tvoří ho 27 ulic. Tato skupina je také charakteristická značným výskytem předložkového spojení.

8.2.2 Motivace podle vlastnosti ulice

Černá, Krátká, Na Rozhraní, Nová, Příkrá, Sluneční, Široká, Úvoz, Zátíší, Železná.

8.2.3 Motivace podle přírodních útvarů a rostlinných názvů

Akátová, Hřebenka, Jabloňová, Jahodová, Lesná, Lesní čtvrť, Lipová, Luční, Lužická, Meruňková, Podskalská, Polní, Sadová, Višňová, Vodní.

8.2.4 Motivace podle zaměstnání obyvatel

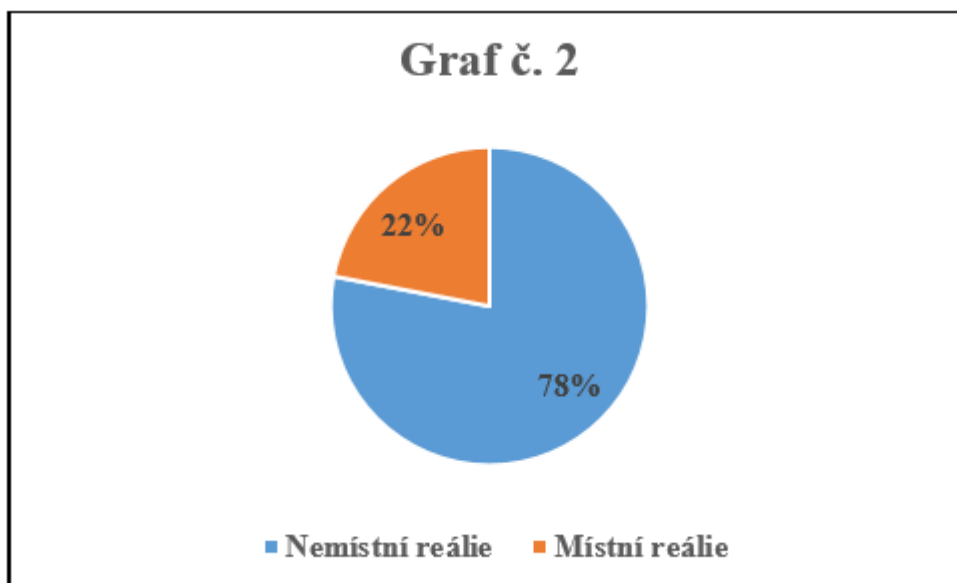
Dělnická, Sklářská, Tkalcovská.

8.2.5 Motivace podle staveb a objektů

Dvorní, Hutní, Lázeňská, Nádražní, Nemocniční, Tržní náměstí.

8.2.6 Frekvence místních reálií v uličním názvosloví města Nový Bor

Graf č. 2 znázorňuje, že místní reálie (25 ulic: *Hřebenka, Hutní, Ke Klíči, Ke Koupališti, Liberecká, Lužická, Nádražní, Nemocniční, Podskalská, Skalická, Sklářská, Sloupská, U Hřiště, U Kapličky, U Obory, U Rybníčku, U Slévárny, U Starého divadla, U starého hřbitova, U Studánky, U Trati, U Vodárny, V Hájku, V Lomech, V Parku*) jsou zastoupeny 22 % z celkového počtu urbanonym a téměř 41 % z celkového počtu urbanonym orientačních. Frekventovanější jsou tak reálie, které s touto oblastí nejsou spjaty. Zároveň lze předpokládat, že pojmenování ulic podle místních reálií je jednodušší než vymýšlet jména jiná. Převládají názvy ulic podle objektů, budov. Jak již bylo zmíněno, některé tyto názvy byly přeloženy z němčiny. Dodnes se však většina objektů ve vypsání ulicích (či u nich) přímo vyskytuje nebo k objektům (popř. k obci) ulice směřují, proto bylo jméno zachováno a nezměněno. Právě podle jednoho významnějšího (důležitějšího) objektu je pak celá ulice pojmenována. Jsou zde však zastoupeny i názvy ulic podle místních či nedalekých přírodních útvarů (*Hřebenka, Lužická, Podskalská*) a také podle sklářského průmyslu (*Sklářská, Hutní*), který je pro Nový Bor typický.

(Graf č. 2: Frekvence místních reálií v uličním názvosloví města Nový Bor)

8.3 Honorifikační typy

Počet honorifikačních urbanonym je 52. Je vhodné zmínit, že zařazení osobností nemůže být zcela spolehlivé, jelikož mnoho z nich vykazuje více funkcí v jedné osobě a jména ulic mohou být přidružena i k jiným honorifikačním typům, např. osobnost českých

dějin je zároveň i politikem (*třída Tomáše Garrigua Masaryka*) nebo spisovatelem (*Jungmannova*).

V honorifikačním typu jsou nejvíce zastoupeny názvy podle osob (45 ulic, 86,5 % ulic této skupiny), názvy ulic inspirované historickými reminiscencemi a ideologickými hodnotami tvoří 13,5 % (7 ulic: *Brigádníků, Česká, Lidická, Odboje, Revoluční, Rumburských hrdinů a náměstí Míru*) všech honorifikačních názvů.

8.3.1 Frekvence názvů ulic honorifikačního typu

Jak ukazuje graf č. 3, nejvíce urbanonym je pojmenováno podle českých spisovatelů a básníků, celkem 44 % ulic honorifikačního typu. 15,4 % ulic je pojmenováno podle osobností z různých oblastí (jedná se např. o vynálezce, biology, české patrony apod.). Časté jsou také oslavné názvy a historické reminiscence, které tvoří 13,5 % ulic této skupiny. Na čtvrtém místě se umístila s 11,5 % jména ulic podle malířů a sochařů. Tento počet názvů ulic podle umělců souvisí pravděpodobně s tím, že v novoborských dílnách působilo mnoho výtvarníků, kteří zušlechťovali sklo (malbou, rytím). Také dnešní sklářská škola byla koncem 19. století původně otevřena jako škola pro kreslení a modelování⁸⁰.

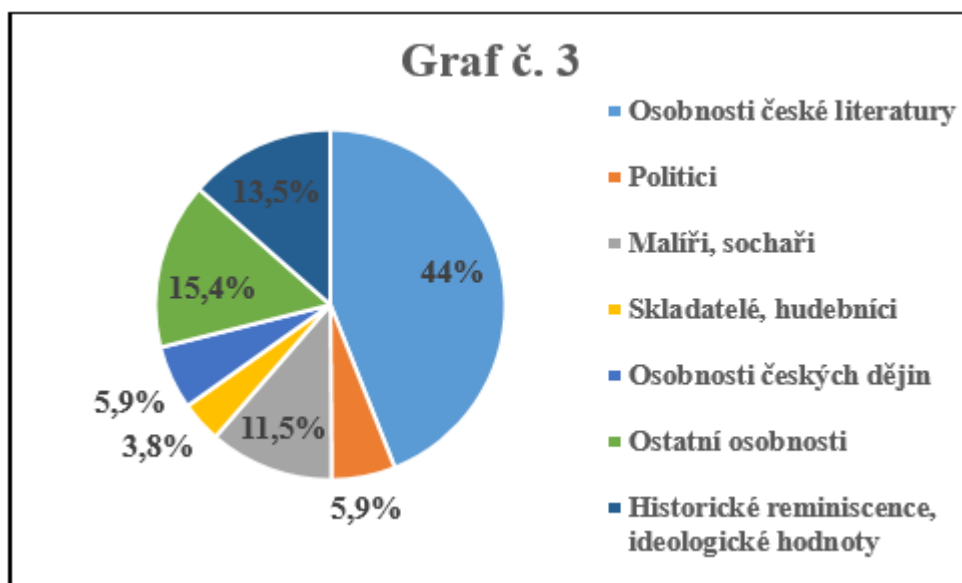
Jen necelých 6 % ulic je pojmenováno podle politiků a stejný počet ulic také po osobnostech českých dějin (např. *Komenského, Husova* apod.). Nejméně ulic nese název podle skladatelů a hudebníků, jedná se konkrétně pouze o 2 ulice, tedy 3,8 % honorifikačních názvů.

Mnohé honorifikační názvy, především ty, které v sobě mají jména politických představitelů, bývají považovány po změnách ve společnosti za nevhodné⁸¹. Jelikož tento motiv, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, souvisí s politickou orientací státu, je jejich zápornou stránkou přechodná platnost a nestálost. Proto dochází k častému přejmenování. Z těchto informací plyne, že frekventovanější jsou ulice pojmenované podle spisovatelů, básníků, osobností z různých oblastí (vynálezci, biologové apod.) a podle umělců (malíři, sochaři), to ostatně platí i pro Nový Bor. Právě přínos činnosti těchto osobností se obvykle projeví již za jejich života, nicméně názvy ulic podle politiků (a také dosud žijících osob) by měly být zvoleny až tehdy, kdy vyjde najevo, zda je jejich jméno opravdu hodno uchování pro další generaci⁸².

⁸⁰ Viz JINDRA, 2006, s. 109. (díl 2.)

⁸¹ Viz, HARVALÍK, 2004, s. 30.

⁸² Viz tamtéž, s. 33.

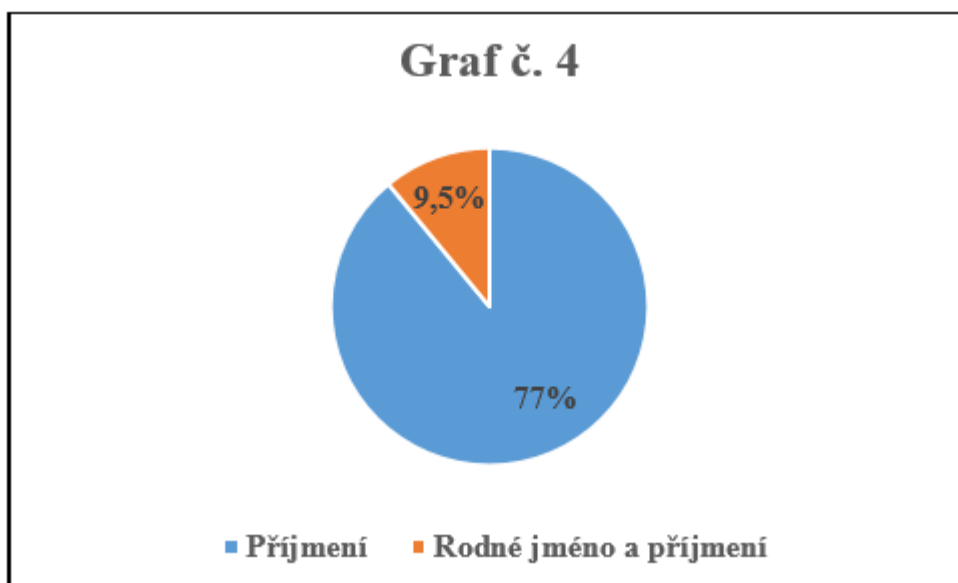

(Graf č. 3: Frekvence názvů ulic honorifikačního typu)

8.3.2 Frekvence rodných jmen a příjmení v uličním názvosloví

Názvy ulic a náměstí obsahují jak spojení rodného jména a příjmení (např. *Svatopluka Čecha, Boženy Němcové, Prokopa Velikého ...*), tak i příjmení samotné (např. *Alšova, Dobrovského, Dvořáka, Palackého náměstí, ...*), popř. hodnost (např. *Generála Svobody, ...*). Pojmenování jen podle rodného jména se v novoborské urbanonymii nevyskytuje.

Jak ukazuje graf č. 4, 40 ulic a náměstí (77 % honorifikačního typu), tedy převážná většina, nese příjmení slavné osobnosti a pouze 5 (9,5 % honorifikačního typu) jméno i příjmení dohromady. Důvodem může být úspornost vyjádření. Zbylých 7 ulic (13,5 %) tvoří již zmiňované názvy podle historických reminiscencí a ideologických hodnot.

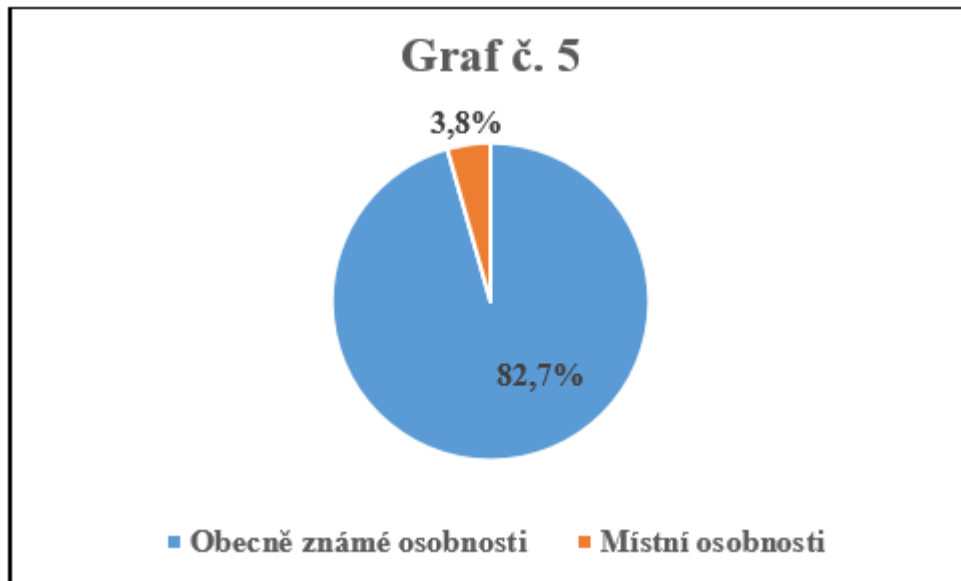

(Graf č. 4: Frekvence rodných jmen a příjmení v uličním názvosloví)

8.3.3 Frekvence obecně známých osobností a osobností místních

Jak ukazuje graf č. 5, z 82,7 % (45 ulic) převládají v názvech ulic jména obecně známých osobností. V malých městech je procento využití osobních jmen místních významných postav podstatně vyšší⁸³. To pro město Nový Bor však neplatí, jelikož jsou názvy ulic podle místních osobností zastoupeny pouze ve dvou případech – *Kalinova* (básník J. J. Kalina, narozen v našem městě) a *Bedřicha Egermanna* (místní významný sklář). Pokud bychom měli k této kategorii připočítat i jména regionálních osobností, patřila by k nim např. ulice *Máchova* (Mácha spjat s nedalekými Doksy). Zbylých 7 ulic (13,5 %) tvoří již zmiňované názvy podle historických reminiscencí a ideologických hodnot.

⁸³ Viz MATÚŠOVÁ, 1989. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6863>

(Graf č. 5: Frekvence obecně známých osobností a osobností místních)

8.4 Srovnání současného uličního názvosloví se stavem v letech 1918-1938, situace před rokem 1989 a po roce 1989

Z přehledu současného novoborského uličního názvosloví a jeho historických názvů vyplývá, že v období první republiky i před ní převažovala urbanonyma orientační. Je nutné však podotknout, že započítány jsou pouze ty ulice, u kterých bylo možné dohledat dřívější název. Více než tři čtvrtiny jmen všech ulic (přibližně 57 ulic) byly orientačního typu, z čehož více jak polovina nesla jméno podle místních reálií – oproti současné situaci tedy mnohem výraznější stav (viz Graf č. 5). Jak je vysvětleno v páté kapitole, lidé se potřebovali v obcích hlavně orientovat, proto ulicím dávali jména podle místních objektů a reálií. Celkem 28 jmen bylo po roce 1945 z němčiny přeloženo a doslovné překlady ulic jsou zachovány dodnes (viz podkapitolu 8.2 Orientační typy). Honorifikačních jmen oproti dnešnímu stavu bylo pouze 17: *Egermannova*, *Brehmova*, *Straussova*, *Beethovenova*, *Zinkova*, *Schillerova*, *Bismarckgasse*, *Luthero*, *Jahnstrasse*, *Johannessgasse*, *Schlegelův kopec*, *Masarykovo náměstí*, *Goethestrasse*, *Grohmannbergsstrasse*, *Körnerova*, *Maxmiliána Kinského*, *Palmstrasse*. Z toho 7 ulic neslo jméno podle místní osobnosti (podtržené názvy), oproti současné situaci bylo zastoupení místních osobností tehdy četnější.

Obrat nastal po roce 1948, kdy komunisté převzali v tehdejší Československu moc. Volila se především ta jména, která nebyla v rozporu s režimem, a nevhodné české názvy byly odstraněny. Kvůli tomu, že většina ulic v Novém Boru byla přejmenována hlavně podle komunistických představitelů, počet honorifikačních jmen (57 ulic) oproti

dnešní situaci (viz Graf č. 1) vzrostl a mírně převyšoval typ orientační (56 ulic). Přes jednu desítku ulic bylo pojmenováno podle osobností komunismu (např. *Stalinova*, *Gottwaldova*, *Leninovo náměstí* apod.). Je vhodné zmínit, že jména ulic, které se jmenovaly především po českých spisovatelích (případně po skladatelích či malířích), se po roce 1948 oproti názvům ulic týkající se osobností politických neměnila. Zastoupení místních reálií v názvech ulic bylo o několik procent nižší oproti dnešní situaci (viz Graf č. 5).

Další výrazná změna nastala až po roce 1989. V následujícím seznamu jsou všechny ulice, které byly přejmenované po tomto roce. Z výčtu vyplývá, že urbanonyma honorifikační byla v dřívějším režimu četnější oproti jménům ulic po roce 1989, kdy místní obyvatelé usilovali o odpolitizování jmen ulic:

Rudé armády – Sloupská

Karla Marxe – Tylova

Leninovo náměstí – Palackého náměstí

Koněvova – Lipová

1. máje – třída T. G. Masaryka

Budovatelů – Svojsíkova

Petra Vávry – Sklářská

Fučíkova – Horovy sady

Československé lidové armády – Bedřicha Egermanna

ulice 25. května – Generála Svobody

ulice 9. května – Liberecká (Název ulice odkazoval ke konci války, nicméně válka v Evropě skončila 8. května. V roce 1990 proto národní socialisté projednávali, zda nechat původní datum, či ho změnit. Jelikož se spor velmi vyostřil, byl zvolen zcela nový název *Liberecká*.)⁸⁴.

Gottwaldova – Česká (návrat k českým kořenům – všechny domy v této ulici postavili výhradně Češi). Obyvatelé města o změně názvů v anketách sami hlasovali a přimlouvali se k navrácení původních českých názvů, mezi které zapojili zpět i jména ulic orientačního typu, proto se jejich počet opět mírně navýšil na současný stav 61 ulic.

⁸⁴ Informace převzata z rozhovoru s místním historikem V. Jindrou.

9 Charakteristika formální stránky uličního názvosloví města Nový Bor

Předchozí kapitola se věnovala rozdělení urbanonym do skupin podle sémantické motivace, tato kapitola je zaměřena na charakteristiku formální stránky novoborských ulic. Jednotlivé názvy ulic jsou rozčleněny na jednoslovné, dvouslovné a víceslovné a také jsou rozděleny podle morfologických a slovtvorných vlastností.

9.1 Jednoslovná pojmenování

Názvy ulic tvořené jedním slovem jsou nejpočetnější skupinou. Jednoslovných pojmenování je celkem 77 a můžeme je rozdělit podle určitých kritérií do následujících podskupin:

- **relační adjektiva tvořená sufixem:**
 - **-ní** – Hutní, Lesní, Luční, Nábřežní, Nádražní, Nemocniční, Polní, Revoluční, Sluneční, Vodní, Zahradní aj.
 - **-ový** – Akátová, Jabloňová, Jahodová, Lipová, Meruňková, Sadová, Vilová, Višňová aj.
 - **-ský, -cký** – Dělnická, Lázeňská, Liberecká, Lidická, Lužická, Podskalská, Skalická, Sklářská, Sloupská, Tkalcovská aj.
 - **-ný** – Černá, Železná.

Příznak relačních adjektiv plyne ze vztahu (= relace) k věcem, osobě, stavu a skutečností nebo tato adjektiva vykazují vlastnost substancí⁸⁵. Bývají k nim přiřazována také adjektiva posesivní, která určitý vztah projevují také.

- **posesivní adjektiva** (vytvořená od antroponym⁸⁶):
 - Alšova, Arbesova, Bezručova, Dvořákova, Erbenova, Hálkova, Havlíčková, Husova, Kalinova, Kollárova, Křížíkova, Máchova, Mánesova, Mařákova, Myslbekova, Nerudova, Purkyňova, Riegrova, Smetanova, Svojsíkova, Špálova, Štursova, Tylova, Vančurova, Wintrova, Žižkova.
 - **posesivní genitiva:**

⁸⁵ Viz, GREPL, 1995, s. 281.

⁸⁶ Antroponymum = vlastní jméno člověka nebo skupiny lidí (viz *Encyklopedický slovník češtiny*)

- Brigádníků, Dobrovského, Komenského, Palackého, Odboje, Třebízského.

Jak bylo naznačeno v sedmé kapitole o lidových jménech, v současné době převládají tendence jména ulic zkracovat. Snahy o ekonomičnost vyjádření se projevují i v oficiálních názvech, proto posesivní adjektiva tvoří 41,5 % všech jednoslovných názvů v urbanonymii Nového Boru. Jejich podoby se mění od dvouslovného pojmenování v genitivu k jednoslovné formě posesivního adjektiva, např. *Smetanova* místo *Bedřicha Smetany*, *Bezručova* místo *Petra Bezruče* aj. V oficiálních názvech je také vynecháno substantivum *ulice*, např. *Žižkova* místo *Žižkova ulice*.

Urbanonyma, patřící do této skupiny, jsou zakončena převážně sufixem *-ova*. Jelikož se v jejich jménech objevují příjmení slavných osobností, jde o vztah přivlastnění k jedinci. V uličním názvosloví města se objevují i případy, ve kterých je vztah přivlastnění vyjádřen posesivním genitivem, který u vypsáných příkladů označuje taktéž příslušnost k osobě nebo skupině.

- **ostatní ulice:**
 - **substantivum v nominativu** – Hřebenka, Úvoz, Zátíší.
 - **kvalitativní adjektiva** – Krátká, Široká.

9.2 Dvouslovná pojmenování

Druhou nejpočetnější kategorií, i kvůli četným předložkovým spojení, jsou pojmenování dvouslovná. Do této kategorie patří 33 urbanonym:

- **spojení substantiva a prepozice:**
 - *ke* – Ke Klíči, Ke Koupališti.
 - *na* – Na Rozhraní, Na Slovance, Na Svahu, Na Vyhliďce, Na Výsluní, Na Výšině.
 - *u* – U Hřiště, U Kapličky, U Obory, U Rybníčku, U Slévárny, U Studánky, U Trati, U Vodárny.
 - *v* – V Hájku, V Lomech, V Parku.
- **rodné jméno, popř. hodnost a příjmení v genitivu:**
 - Bedřicha Egermanna, Boženy Němcové, Generála Svobody, Kapitána Jaroše, Prokopa Velikého, Svatopluka Čecha
- **atribut kongruentní a substantivum:**

- Horovy sady, Lesní čtvrť, Palackého náměstí, Rumburských hrdinů, Tržní náměstí, Tyršovo náměstí.
- **spojení dvou substantiv:**
 - Bratří Čapků
- **atribut inkongruentní a substantivum:**
 - náměstí Míru

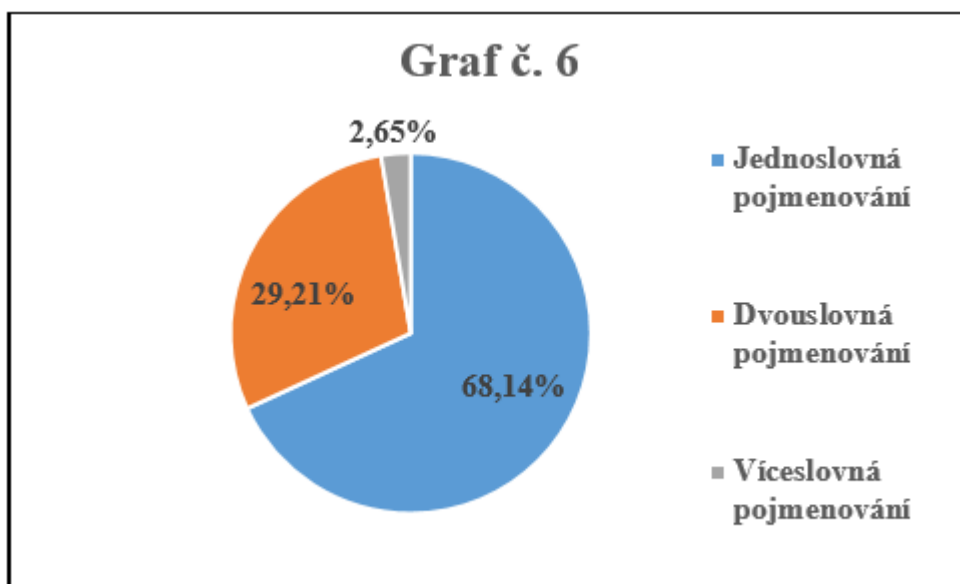
Rozdělení ulic do těchto kategorií může být však značně diskutabilní. Osobně jsem problém pojala tak, že např. *náměstí Míru* (a i jiná náměstí) vnímám jako celý název, jenž je takto zapsán v oficiálních dokumentech města, zatímco jakákoliv ulice, kterou jsem přiřadila k názvům jednoslovným, je zapisována bez substantiva *ulice* (není součástí názvu – proto pojmenování jednoslovné).

9.3 Víceslovná pojmenování

Nejméně jsou zastoupena pojmenování víceslovná. Tuto kategorii lze proto z formálního hlediska rozdělit pouze do těchto dvou podskupin:

- **třísložková pojmenování tvořená pomocí prepozice:**
 - U Starého divadla, U Starého hřbitova.
- **spojení substantiva a atributu inkongruentního:**
 - třída Tomáše Garrigua Masaryka

Z analýzy formální stránky urbanonym vyplývá, že jednoslovná pojmenování ulic tvoří převážnou většinu všech uličních jmen (viz Graf č. 6). Jednoslovná pojmenování nepřevažují jen v oficiální urbanonymii, ale také v urbanonymii lidové. Dlouhé názvy si lidé nejčastěji zkracují (viz kapitolu 7 Lidová urbanonymie).

(Graf č. 6: Charakteristika formální stránky uličního názvosloví města Nový Bor)

10 Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat uliční názvosloví města Nový Bor a postihnout hlavní pojmenovací motivy v této oblasti. Vycházela jsem především z historických seznamů ulic, plánu města z roku 1930, schválených žádostí přejmenování ulic (1934–1939, 1945–1949 a 1945–1990) a vlastivědné literatury o Novém Boru.

Jména ulic byla roztržíděna podle typu orientačního a honorifikačního a dále podle hlediska sémantické motivace a hlediska formálního. Z celkového počtu 113 ulic a náměstí nese 61 ulic orientační název a 52 název honorifikační. Uliční názvy se vyvíjely v souvislosti se změnou politické situace. V Novém Boru žilo mnoho Němců i před druhou světovou válkou, proto měly ulice německé názvy (popř. dvojjazyčné v období první republiky). 25 % z těchto jmen je doslovně přeloženo do češtiny. Jednalo se především o názvy orientačního typu a místních reálií (např. Lázeňská – *Sonnenbadstrasse*, Lesní čtvrť – *Waldviertel*, Tkalcovská – *Webergasse*, ...). Honorifikační typ byl v minulosti také zastoupen, ovšem v menší míře než dnes. Ulice byly pojmenovány především podle německých osobností (např. *Beethovenstrasse*, *Schillerstrasse*, *Bismarckgasse*, *Lutherstrasse*, *Gabelsbergerstrasse*, ...). Vliv na urbanonymii města měla i historie země, ať jde již o zmiňované připojení pohraničí k Německu nebo komunistický režim. Kvůli těmto politickým změnám se názvy ulic měnily a reagovaly tak na tehdejší stav. V urbanonymii města se zároveň odráží i symbol sklárství (*Sklářská*, *Hutní*).

Pozornost byla věnována také nejznámějším lidovým názvům v Novém Boru, které fungují mimo urbanonymii oficiální. Lidé se většinou orientují podle svých potřeb. Aby přešli dlouhým názvům, jména ulic si zkracují a zjednodušují. Především se jedná o vytvoření jednoho slova či zkratky ze sousloví.

Nejčastějším orientačním motivem je motiv podle polohy a směru ulice, tvoří ho 27 ulic. Nejpočetnější skupinu honorifikačního typu pak představují urbanonyma, která nesou jméno po osobnostech, především po českých spisovatelích (23 ulic). Tím se tak potvrdil předpoklad, že v novoborském uličním názvosloví budou převládat pojmenování podle orientace ulice a i podle významných osob. V názvech ulic podle osobností však převažuje pouze příjmení, ulice jen s rodným jménem se v novoborské urbanonymii nevyskytují. Nový Bor můžeme považovat za menší město. Jelikož se ale názvy podle místních či regionálních osobností vyskytují v urbanonymii města jen v nepatrné míře (cca 4 % honorifikačního typu), je Nový Bor řazen podle tohoto hlediska k městům

větším. Ve větších městech je totiž využití jmen těchto osob zastoupeno pouze v malém procentu⁸⁷.

V Novém Boru byl podíl honorifikačních urbanonym od konce 19. století do 40. let 20. století, stejně jako v případové studii Jaroslava Davida o Českém Krumlově, nevýrazný. Podle Jaroslava Davida reprezentují honorifikační motiv ve městech až ze 78 % jména osobnosti⁸⁸. Nový Bor však tuto skutečnost v současnosti ještě o 8,5 % převyšuje (celkem 86,5 %). Zbylé zastoupení honorifikačního motivu tak představují názvy ulic inspirované historickými reminiscencemi a ideologickými hodnotami (např. *Rumburských hrdinů, náměstí Míru* apod.).

Z analýzy formální stránky uličního názvosloví vyplynulo, že nejvíce pojmenování ulic je jednoslovných. V novoborském uličním názvosloví je větší poměr posesivních adjektiv než genitivních vazeb (např. *Dvořákova* místo *Antonína Dvořáka*).

Jelikož se v minulosti projevil honorifikační motiv spíše jako nespolehlivý (např. názvy ulic podle politických představitelů komunistického režimu), je v dnešní době dávana přednost názvům spíše orientačním s trvalejší platností. I přesto je ale honorifikační motiv velmi výrazný. Vyplývá tak jednoznačný závěr, že Nový Bor v tomto ohledu stojí na pomezí velkých měst (volen typ honorifikační, jelikož z orientačního již nelze čerpat) i měst malých (jména ulic podle okolní skutečnosti).

⁸⁷ Viz MATÚŠOVÁ, 1989. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6863>

⁸⁸ DAVID, 2011, s. 179.

11 Seznam použitých zdrojů

Knižní zdroje:

DAVID, Jaroslav. *Smrdiv, Brežněves a Rychlonožkova ulice*. Praha: Academia, 2011.

GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. Editor Petr KARLÍK, editor Marek NEKULA, editor Zdenka RUSÍNOVÁ. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1995, 799 s. ISBN 80-7106-134-4.

HARVALÍK, Milan. *Uliční názvosloví a společenské faktory*. In Synchronní a diachronní aspekty české onymie. Praha: Academia, 2004, s. 29–34.

JINDRA, Vladislav. *Dějiny Nového Boru, díl I. (do roku 1848)*. 1. vyd. Nový Bor: Městský úřad v Novém Boru, 2006. ISBN 978-80-254-4224-1

JINDRA, Vladislav. *Dějiny Nového Boru, díl II. (do roku 1918)*. 1. vyd. Nový Bor: Městský úřad v Novém Boru, 2006. ISBN 978-80-254-8894-2

JINDRA, Vladislav. *Dějiny Nového Boru, díl III. (do roku 1945)*. 1. vyd. Nový Bor: Městský úřad v Novém Boru, 2006. ISBN 978-80-905263-3-4

JINDRA, Vladislav a Ladislav KOMŮRKA. *Historické panství Sloup v Čechách na starých pohlednicích a fotografiích*. 1. vyd. Praha: Jiša, 2006, 141 s.

JINDRA, Vladislav a Ladislav KOMŮRKA. *Nový Bor na starých pohlednicích a fotografiích*. 2. opr. vyd. Česká Lípa: Magdalena Sobotová, 2007, 157 s. ISBN 978-80-239-9232-8.

KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN – Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2000, 941 s. ISBN 80-85983-16-8.

Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. Editor Jiří OPELÍK, editor Vladimír FORST, editor Luboš MERHAUT. Praha: Academia, 2008, 7 sv. ISBN 80-200-0345-2.

LUTTERER, Ivan a Rudolf ŠRÁMEK. *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku: slovník vybraných zeměpisných jmen s výkladem jejich původu a historického vývoje.* Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1997, 317 s. ISBN 80-85808-50-1.

OLIVOVÁ-NEZBEDOVÁ, L.; KNAPPOVÁ, M.; MALENÍNSKÁ, J.; MATÚŠOVÁ, J. *Pomístní jména v Čechách.* Praha: Academia, 1995. 80-200-0554-4.

OTČENÁŠEK, Jaroslav. *Němci v Čechách po roce 1945: na příkladu západního Podještědí.* Praha: Etnologický ústav Akademie věd ČR, 2006, 207 s. ISBN 80-85010-92-5.

Pravidla českého pravopisu. Praha: Knižní klub, 2014, 468 s. ISBN 978-80-242-4609-3.

PROFOUS, Antonín. *Místní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1949, 705 s.

RANDÁK, Jan. *Osobnosti českých dějin.* Praha: Knižní klub, 2013, 432 s. ISBN 978-80-242-4196-8.

RŮŽKOVÁ, Jiřina a Josef ŠKRABAL. *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005.* Praha: Český statistický úřad, 2006, 759 s. ISBN 80-250-1277-8.

ŠMILAUER, Vladimír. *Úvod do toponomastiky.* 2. vyd. Praha: SPN, 1966, 231 s.

ŠRÁMEK, Rudolf. *Úvod do obecné onomastiky.* Brno: MU, 1999, 191 s. ISBN 80-210-2027-X.

ŠRÁMEK, Rudolf. Urbanonymie a urbonymie, *Onomastický zpravodaj ČSAV: zpravodaj Místopisné komise ČSAV.* Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1990, ročník 31, s. 65-77.

Internetové zdroje:

HARVALÍK, Milan. *Sedmá konference Onomastika a škola v Brně. Naše řeč* [online]. 1999, 82(2), s. 98-100 [cit. 2017-02-21]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7507>

Historie Nového Boru. *Nový Bor* [online]. Městský úřad [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <https://www.novy-bor.cz/cz/mesto-novy-bor/o-meste/historie/>

Internetová jazyková příručka, 2016 [online]. Praha: ÚJČ AV ČR, v. v. i. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz>

MATÚŠOVÁ, Jana. *Vývoj a standardizace pomístních jmen a urbanonym v českém pohraničí*. *Naše řeč* [online]. 1989, 72(4), s. 179-187 [cit. 2017-04-10]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6863>

Počty obyvatel v obcích. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. 2017 [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx?q=Y2hudW09MQ%3d%3d>

People: Kessel, Hans. *WW2 Gravestone* [online]. [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <https://ww2gravestone.com/people/kessel-hans/>

VACULÍK, David. K některým aspektům motivace v urbanonymii. In: *Vlastní jména v textech a kontextech*. 1 vyd. Ed. Eva Minářová, Dagmar Sochorová, Jitka Zítková. Brno: MUNI PRESS, 2014. s. 102-106 [cit. 2017-02-22]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/263323077_K_nekterym_aspektum_motivace_v_urbanonymii

Zajímavá místa: Borská skalka. *Lužické hory* [online]. 1997-2017 [cit. 2017-04-19]. Dostupné z: <http://www.luzicke-hory.cz/mista/index.php?pg=zmborse>

Základní mapy ČR. *Geoportál ČÚZK* [online]. Praha, 2010 [cit. 2017-04-23]. Dostupné z: <http://geoportal.cuzk.cz/geoprohlizec/>

Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení). In: *Sbírka zákonů České republiky* [online]. 2017 [vid. 2017-03-10]. Dostupné z:

http://portal.gov.cz/wps/WPS_PA_2001/jsp/download.jsp?s=1&l=563%2F2004

Akademické práce:

HAMBERGER, Tomáš. *Uliční názvosloví a jeho vývoj v Karlových Varech*. [online] Plzeň, 2014. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. [vid. 2017-02-29].

Dostupné z:

<https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/15146/1/Ulicni%20nazvoslovi%20a%20jeho%20vyvoj%20v%20Karlovych%20Varech.pdf>

KÁBOVÁ, Petra. *Urbanonymie Teplic*. Liberec, 2012. Bakalářská práce. Technická univerzita v Liberci.

12 Prameny

Státní okresní archiv Česká Lípa

- Inv. č. 470 – Úřední název města (1945–1949)
- Inv. č. 471 – Pojmenování ulic a veřejných prostranství (1945–1990)
- Inv. č. 562 141/5 – Označení ulic a náměstí (1934–1939)
- Inv. č. 1738 982 – Přehled novoborských ulic v 18. a 19. století

Plán města z roku 1930 (Plan der Stadt Haida)

13 Seznam příloh

Příloha A – Významné osobnosti Nového Boru

Příloha B – Plán města z roku 1930

Příloha C – Přejmenování ulic v Novém Boru (1990)

Příloha D – Přejmenování ulic v Novém Boru (1952)

Příloha E – Přejmenování ulic v Novém Boru (1939)

Příloha F – Ukazatele ulic (současnost)

Příloha A – Významné osobnosti Nového Boru

Tato příloha obsahuje informace (medailonky) o místních osobnostech, jejichž jména jsou obsažena v současných novoborských názvech ulic. Zdrojem mi byla opět třídílná publikace *Dějiny Nového Boru* od Vladislava Jindry.

EGERMANN Bedřich

Významný občan Nového Boru a vynálezce nových sklářských postupů, Bedřich (Friedrich) Egermann se narodil 5. března 1777 ve Šluknově do rodiny panského úředníka. Jeho matka pocházela z falknovské větve sklářů. Jelikož mu bylo v dětství ubližováno, ujal se ho strýc, vlastníci faru v nedaleké obci Polevsko. Ani s ním však Bedřich dobře nevycházel, proto odešel k druhému strýci, který ho zaučil ve sklářské huti v Horní Chříbské. Zde se Egermann učil foukání i malbě skla a byl prohlášen za tovaryše. Před svým 30. rokem se z něj stal skutečný umělec, uznávaný foukač i malíř skla. Usadil se opět na Polevsku a otevřel dílnu, kde zkoušel nové technologie (pokusy se sklovinou, práce s jemnými dekory, princip perleťového mramoru a další). Záhy se již jako zámožný podnikatel přestěhoval do Boru. Městu pomohl po úpadku stát se opět prosperujícím sklářským střediskem. Jeho nejslavnějším úspěchem bylo zavedení červené a žluté glazury, které se staly v českém sklářství velice populární, do výroby. Bedřich Egermann zemřel 30. prosince 1863. Po jeho smrti mu bylo uděleno nejvyšší domácí ocenění za celoživotní podnikatelské úsilí.

KALINA Josef Jaroslav

Obrozenecký básník Josef Jaroslav Kalina se narodil 9. listopadu 1816 v tehdejší Haidě (v *Lesní* ulici). Jeho přítelem byl Ján Kollár i Josef Václav Frič. Přispíval také do časopisu *Květy* či *Česká včela*. Mezi jeho nejznámější díla patří např. dílo *Kšaft* nebo balada *Hadrnice*. Vedl bohémský život v chudobě. Zemřel 22. června 1847 v Praze. Na jeho počest byla pojmenována ulice, ve které se dodnes nachází jeho rodný dům. Nový Bor se připojil k projektu „*Adopce hrobů českých velikánů*“. Město tak zajišťuje údržbu Kalinova hrobu, který se nachází na Olšanských hřbitovech v Praze. K příležitosti významných životních jubileí (200 let od jeho narození a 170 let od jeho úmrtí) této novoborské osobnosti byla v roce 2016 vyhlášena Sklářskou školou a Gymnáziem Nový Bor literární soutěž.

Příloha B – Plán města z roku 1930

Příloha C – Přejmenování ulic v Novém Boru (1990)

P ř e j m e n o v á n í u l i c v N o v é m B o r u

Rada MěNV na svém zasedání dne 6. 9. 1990 projednala předložené návrhy na změny názvů ulic a schválila:

Název ulice

původní:

tř. 1. máje
ul. Gottwaldova
tř. Rudé armády
ul. Fučíkova
ul. P. Vávry
ul. Čsl. armády
ul. K. Marxe
ul. Keněvova
Leninovo nám.

nový:

tř. T. G. Masaryka
ul. Česká
ul. Sloupská
H ero v y s a d y
ul. Sklářská
tř. B. Eggermanna
ul. Tylova
ul. Lipová
P a l a c k é h o n á m .

Příloha D – Přejmenování ulic v Novém Boru (1952)

MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR V NOVÉM BORU

správní okres Nový Bor - Telefon 360 a 361

Zn. III-222.1-1952-Gh.

Dne 25. dubna 1952.

Věc: Přejmenování ulic.

Okresní národní výbor,

referát III.,

N o v ý B o r .

Místní národní výbor se usnesl na své plenární schůzi dne 23. dubna t.r. , že k 1. máji 1952 budou přejmenovány v Novém Boru tyto ulice a náměstí:

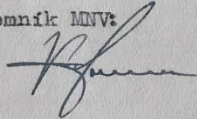
Benešovo náměstí na náměstí Míru,

Josefovo náměstí na náměstí Zdeňka Nejedlého,

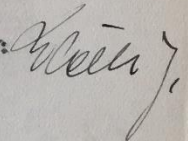
Masarykova třída na třídu Československé armády.

Žádáme, aby okresní národní výbor schválil toto usnesení plena MNV v Novém Boru.

Tajemník MNV:

Předseda MNV:

Příloha E – Přejmenování ulic v Novém Boru (1939)

Der persönliche Referent
des Führers und Reichskanzlers

Berlin W 8, den 24. Februar 1939
Wilhelmstraße 78

Rk. 5504 A
Es wird gebeten, dieses Geschäftszeichen
bei weiteren Schreiben anzugeben.

An
den Herrn Bürgermeister der Stadt Haida

H a i d a
Reg. Bez. Aussig, Sudetengau

Auf das Schreiben vom 17. Oktober 1938
- 141/5 -

Der Führer und Reichskanzler ist damit einverstanden, daß
der von der Stadtvertretung am 16. Oktober 1938 gefaßte Beschluß,
den Marktplatz der Stadt Haida mit dem Namen "Adolf Hitler-Platz"
und die anschließende Hauptstraße mit dem Namen "Adolf Hitler-
Straße" zu benennen, durchgeführt wird. Für die ihm hierdurch
erwiesene Ehrung läßt Ihnen der Führer seinen verbindlichsten
Dank übermitteln.

Heil Hitler!

Stadamt Haida
Eingelangt: 27. FEB. 1939
Reg. Zahl: 141/5.
Zulagen:
Referent:

L. Meerrwald
Ministerialdirektor

Příloha F – Ukazatele ulic (současnost)

